

E-ISSN: 2979-9937

ULUSLARARASI AKADEMİ DERGİSİ

International Journal of Academy

YIL/YEAR: 2023 | CİLT/VOLUME: 2 | SAYI/ISSUE: 2

ULUSLARARASI AKADEMİ DERGİSİ
INTERNATIONAL JOURNAL OF ACADEMY
www.akademi.org.tr, e-ISSN: 2979-9937

Yıl/Year: 2023
Cilt/Volume: 2
Sayı/Issue: 2

DERGİ HAKKINDA

Uluslararası Akademi Dergisi (UAD), Akademi Derneği'nin teorik ve araştırma odaklı çalışmaların desteklenmesi, araştırmalarda niteliğin artırılması ve ulusal/uluslararası akademik araştırmaların karşılıklı paylaşılmasının teşvik edilmesi amacıyla kurulmuş resmi ve bilimsel yayın organıdır. Nisan ve Aralık olmak üzere yılda iki defa elektronik ortamda yayınlanan uluslararası hakemli bir dergidir. Uluslararası Akademi Dergisi'nin yayın dili Türkçe ve İngilizce'dir. Uluslararası Akademi Dergisi'ne farklı kurum ve ülkelerden gönderilen makaleler biçim ve içerik yönünden editör kurulu tarafından incelendikten sonra hakemlere gönderilir. Makaleler American Psychological Association (APA)'da belirtilen güncel kurallara göre hazırlanmalıdır.

ABOUT THIS JOURNAL

International Journal of Academy (IJA) is the official and scientific publication of the Academy Association that was established to support theoretical and research-oriented studies, increase the quality of research, and encourage mutual sharing of national and international academic research. It is an international peer-reviewed journal that electronically publishes twice a year (April and December). The publication languages of the International Journal of Academy are Turkish and English. All manuscripts submitted to the International Journal of Academy is sent to referees after the initial review of the editorial board with respect to formatting and content. Manuscripts must be submitted in accordance with the current style of writing specified in the book of "The Publication Manual of the American Psychological Association (APA)".

BAŞ EDITÖR / EDITOR-IN-CHIEF

Doç. Dr. Onur Başar ÖZBOZKURT (Tarsus Üniversitesi, Türkiye)

EDİTÖRLER KURULU / BOARD OF EDITORS

Prof. Dr. Esat ARSLAN (Türkiye)

Prof. Dr. Herbert REGINBOGIN (The Catholic University of America, ABD)

Dr. Ayhan CANKUT (Türkiye)

YAZI İŞLERİ SORUMLUSU

Fatma Yeşilkuş (fatmayesilkus@akademi.org.tr)

ABSTRACTING & INDEXING

Google Scholar

Directory of Research Journal Indexing (DRJI)

EuroPub

Eurasian Scientific Journal Index (ESJI)

ACARINDEX

BİLİM VE DANIŞMA KURULU / THE SCIENTIFIC ADVISORY BOARD

Prof. José María Fernández BATANERO	University of Seville	Spain
Prof. Mehmet Emin ÖZEL	Çukurova University	Türkiye
Prof. Pedro José Arrifano TADEU	Polytechnic of Guarda	Portugal
Prof. Sevin ARSLAN	Çağ University	Türkiye
Assoc. Prof. Hasan Tezcan UYSAL	Bilecik Şeyh Edebali University	Türkiye
Assoc. Prof. Muhammad Faizal A. GHANI	University of Malaya	Malaysia
Assist. Prof. Murat Adil SALEPÇİOĞLU	İstanbul Aydın University	Türkiye
Assist. Prof. Arthur BORCUCH	Jan Kochanowski University of Kielce	Poland
Assist. Prof. Hasan KARACAN	Cyprus Science University	Turkish Republic of Northern Cyprus
Assist. Prof. Mirela ANGHEL	University of Bucharest	Romania
Assist. Prof. Nazli TYFEKCI	Gjakova Fehmi Agani University	Kosovo
Assist. Prof. Necdet SEZAL	Mersin University	Türkiye
Assist. Prof. Ömer Burak PAKSOY	Alanya Alaaddin Keykubat University	Türkiye
Assist. Prof. Panar KYAZIM	VUZF University	Bulgaria
Assist. Prof. Rita Ilgūnė MARTINĖLIENĖ	Vilnius University of Applied Sciences	Lithuania

ULUSLARARASI AKADEMİ DERGİSİ
INTERNATIONAL JOURNAL OF ACADEMY
www.akademi.org.tr, e-ISSN: 2979-9937

Yıl/Year: 2023
Cilt/Volume: 2
Sayı/Issue: 2

Editörden

Sevgili Okurlar,

Bilgiye olan bağlılığımız ve bilgiyi paylaşma arzumuzla dolu bir sayımızı daha sizlerle buluşturmanın heyecanını yaşıyoruz.

Uluslararası Akademi Dergisi'nin yayımlanan bu sayısında, hakemlerimizin özenle değerlendirdiği çalışmaların neticesinde bir adet Türkçe derleme ve bir adet İngilizce araştırma makalesi olmak üzere iki bilimsel çalışma yayınlanmak üzere kabul edilmiştir. Bu bağlamda, Yüksek Lisans Öğrencisi Eren ALMACI tarafından hazırlanmış olan, *"İşletmelerin Ekolojik Duyarlılığına Karşı Örnek Uygulamalar"* başlıklı derlemede, işletmelerin faaliyetlerini gerçekleştirirken çevrenin korunması ve doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı vurgulanmıştır. Doktorant Fatma YEŞİLKUŞ ise *"How to Cope with Hubris Syndrome at Work?"* başlıklı araştırma makalesinde, yöneticilerde aşırı özgüven ve kibirle karakterize edilen hubris sendromunu ele almış olup, Türkiye'de bu alanda tamamlanan lisansüstü tezleri, nitel araştırma yöntemine başvurarak analiz etmiştir.

Bu vesileyle, dergimize değer katan yazarlarımıza, okurlarımıza ve destekleyen herkese teşekkür ediyorum. Ayrıca, yeni bir yıla umut ve heyecanla adım attığımız bu günlerde, 2024'ün herkese sağlık, başarı ve mutluluk getirmesini içtenlikle diliyorum; bu yeni yılda, bilgi ve bilimin rehberliğinde daha aydınlık yarınlara ulaşacağımız, hoşgörü ve iş birliğinin gücüyle birbirimize daha yakın olacağımız bir yıl olmasını temenni ediyorum.

Uluslararası Akademi Dergisi'nin 2023 Aralık sayısının hayırlara vesile olmasını diler, 2024 yılının Nisan sayısında da sosyal bilimler kapsamına giren çalışmalardan hakem değerlendirme sürecini başarı ile tamamlamış olan özgün çalışmalar ile buluşmayı ümit eder ve çalışmalarınızda kolaylıklar dilerim.

Sevgilerimle.

Doç. Dr. Onur Başar ÖZBOZKURT
Uluslararası Akademi Dergisi Baş Editörü

ULUSLARARASI AKADEMİ DERGİSİ
INTERNATIONAL JOURNAL OF ACADEMY
www.akademi.org.tr, e-ISSN: 2979-9937

Yıl/Year: 2023
Cilt/Volume: 2
Sayı/Issue: 2

İçindekiler

Araştırma Makalesi

How to Cope with Hubris Syndrome at Work? (İş Yerinde Hubris Sendromu ile Nasıl Başa Çıkılır?)

PhD Candidate, Fatma YEŞİLKUŞ 31

Derleme

İşletmelerin Ekolojik Duyarlılığına Karşı Örnek Uygulamalar (Sample Practices Against the Ecological Sensitivity of Businesses)

Yüksek Lisans Öğrencisi, Eren ALMACI 40

**How to Cope with Hubris Syndrome at Work?
İş Yerinde Hubris Sendromu ile Nasıl Başa Çıkılır?**

PhD Candidate, Fatma YEŞİLKUŞ¹

ARTICLE INFO

Keywords:

Arrogance, Executive Behavior, Hubris Syndrome, Narcissism, Overconfidence.

Article Classification:
Review Article

Date Received:

03.11.2023

Date Revised:

15.12.2023

Date Accepted:

15.12.2023

ABSTRACT

Hubris Syndrome (HS) is a condition characterized by excessive self-confidence and arrogance, arising from an unrealistic sense of high self-esteem. Individuals with this syndrome exhibit traits such as overconfidence, arrogance, conceit, and extreme self-centeredness. HS poses a serious threat to the long-term success of leaders and organizations by negatively impacting decision-making processes, team dynamics, and risk management. Consequently, awareness of HS holds critical importance for effective leadership, sustainable success, and fostering a healthy workplace culture. This study delves deeply into the intricate realm of HS by examining its prevalence, causes, and effects, while proposing coping mechanisms. The comprehensive research contributes significantly to understanding HS, representing a crucial step towards creating a healthier work environment. Within the scope of this study, the theses on HS conducted in Turkish universities were meticulously reviewed using the Council of Higher Education Thesis Center. In conclusion, considering HS as a significant condition rooted in the excessive self-confidence and arrogance of individuals in leadership positions, it is apt to recommend more comprehensive research in this field at the postgraduate level. This approach aligns with the imperative to nurture a thorough understanding of HS and its implications for cultivating effective leadership qualities and promoting sustainable success in professional settings.

MAKALE BİLGİSİ

Anahtar Kelimeler:

Kibir, Yönetici Davranışı, Hubris Sendromu, Narsisizm, Aşırı Özgüven.

Makale Kategorisi:

Araştırma Makalesi

Gönderilme Tarihi:

03.11.2023

Revizyon Tarihi:

15.12.2023

ÖZET

Hubris Sendromu (HS), aşırı özgüven ve kibirle karakterize edilen bir durumdur ve bireyin gerçek dışı bir şekilde yüksek bir özgüvene sahip olmasıyla ortaya çıkmaktadır. Bu sendroma sahip bireylerde aşırı özgüven, kendini beğenmişlik, kibir ve aşırı benmerkezcilik bulunmaktadır. Bu sendrom, liderlerin ve organizasyonların karar alış süreçlerini, ekip dinamiklerini ve risk yönetimini olumsuz yönde etkileyerek uzun vadeli başarılarına ciddi bir tehdit oluşturabilmektedir. Bu nedenle, HS'nin farkındalığı; etkili liderlik, sürdürülebilir başarı ve sağlıklı iş yeri kültürü açısından kritik bir öneme sahiptir. Buradan hareketle bu çalışma, iş yerindeki HS'nin yaygınlığını, nedenlerini, etkilerini inceleyerek ve başa çıkma mekanizmalarını önererek, HS'nin karmaşık alanına derinlemesine inmektedir. Bu kapsamlı çalışma, HS'yi anlama açısından katkıda bulunarak, daha sağlıklı bir iş ortamı oluşturma yolunda kritik bir adımı temsil etmektedir. Çalışma kapsamında, Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi'nde Türkiye'deki üniversitelerde HS üzerine gerçekleştirilmiş tezler detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Sonuç olarak, HS'nin liderlik

¹ Tarsus University, Mersin, fatma_yesilkus@tarsus.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-7749-9562

Atf için (Cite as): Yeşilkuş, F. (2023). How to cope with hubris syndrome at work?. *Uluslararası Akademi Dergisi*, 2(2), 31-39.

Kabul Tarihi:

15.12.2023

pozisyonlarındaki bireylerin aşırı özgüven ve kibrine dayanan önemli bir durum olması göz önüne alındığında, bu alandaki daha kapsamlı araştırmaların lisansüstü programlarda önerilmesi doğru bir yaklaşım olacaktır.

1. Introduction

Managers employ power as a crucial resource to guide their subordinates toward achieving organizational objectives by influencing the dynamics within the organization (Yılmaz and Altinkurt, 2012: 387; Özbozkurt et al., 2021: 5). Because power is the core of the organizational decision-making system (Xie and Ma, 2018: 333) and is the ability to influence others (Lunenburg, 2012: 1; Özbozkurt, 2019a: 70).

An organization's success hinges significantly on having a capable and productive human resource (Yeşilkuş et al., 2021: 3046; Yeşilkuş et al., 2022: 185). To ensure the alignment of human resources with organizational objectives and to maintain their optimal performance, managers must employ power strategically. Recognizing power as a potent instrument for enforcing directives and realizing desired results is crucial in this regard (Faiz, 2013: 383). However, people are simply more prone to narcissism, and positions of power make people more vulnerable to developing hubris (Loch, 2016: 101).

Hubris is one of the most dominant characteristics in the dark side of managerial process and has given its name to as a "hubris syndrome" (Esen, 2020: 296). Hubris syndrome (HS) is an acquired psychiatric disorder that affects people who exercise power in any of its forms (Gonzalez-Garcia, 2019: 346) and usually occurs in someone with power in hand, tending to be tyrannical and feeling to be always right (Hidayati et al., 2021: 1).

From this point of view, the primary objective of this study is to comprehensively examine the theses related to hubris syndrome in Turkey. In doing so, the research aims to delve into the findings derived from academic studies in Turkey, analyzing them in depth to understand the impact of hubris syndrome in the business world. The focus is on comprehending how this phenomenon affects leadership levels within organizations and the overall performance of employees. The examination of the theses serves as a fundamental step in grasping the influence of hubris syndrome in various organizational contexts. Simultaneously, the study aims to contribute to the development of strategies aimed at reducing hubris syndrome in the workplace. By proposing strategies based on the insights gathered from the academic research, the research seeks to provide practical guidance to managers and organizations. The goal is to foster a healthier and more effective managerial culture within the workplace. The suggested strategies for mitigating hubris aim to offer tangible solutions, thereby aiding managers and organizations in cultivating a managerial environment that is both sustainable and conducive to the well-being of the workforce. In essence, this research endeavors to make a significant contribution by enhancing the understanding and management of hubris syndrome in the Turkish business context. It aspires to serve as a valuable resource for professionals, scholars, and organizations seeking insights into comprehending and navigating the complexities associated with hubris syndrome in the workplace.

2. Hubris Syndrome (HS)

Since its earliest beginning, management theory has been preoccupied with control. Control has featured prominently in managerial literature since Taylor (Özbozkurt, 2019b: 10) and Fayol and has been a central pillar of administration theory since Max Weber's work on bureaucracy (Gabriel, 1998: 257). Bureaucracy is characterized as an optimal administrative system that ensures maximum efficiency, exemplifying the most logical manifestation of institutionalized control over individuals (Wren and Bedeian, 2020: 462).

As per Weber's analysis, bureaucratization entails several fundamental characteristics. Primarily, bureaucracy is delineated by explicit laws and regulations, typically rooted in specific written guidelines. These rules delineate the official domains of authority that each member of the organization must adhere to in their conduct. Moreover, these regulations govern subordinate-superior relationships universally across all spheres where authority is applicable (Başkurt and Demirci, 2022: 682). Therefore, it can be viewed as an integral part of a formalization process, involving the redefinition and reinterpretation of reality along with the reclassification of its components. This process is centered on enhancing the ability to exercise control and direction, facilitating the expansion of the operational scope of modern institutions (Serpa, ve Ferreira, 2019: 166).

The superior-subordinate relations that Weber emphasized when introducing the concept of bureaucracy were to prevent a certain system from being disrupted. This superior-subordinate relationship ensures that junior officials are supervised by higher officials (Eren, 2001: 28). However, a potential issue is in hierarchical organizational structures where the superior-subordinate relationship, rulemaking, and authority may contribute to the development of arrogance in managers over time. While such hierarchical structures are often designed to establish order, prevent mistakes, and streamline decision-making, there is a concern that the concentration of power and authority can lead to a sense of entitlement or arrogance among managers.

The concept of hubris, whose origin is thought to be based on Greek mythology (Çiftçi, 2020: 176), means "wanton violence, arising from the pride of strength or from passion, insolence". Hubris, intentionally dishonoring behavior, was a powerful term of moral condemnation in ancient Greece, and in Athens, and perhaps elsewhere; it was also treated as a serious crime (Cudjoe et al., 2011: 2). It is the abuse of power by individuals who are overconfident and, on gaining positions of power, benefit themselves to the detriment of other members of the community (Berger et al., 2020: 3).

According to Owen and Davidson (2009: 1397), hubris is acquired over a period. The full-blown hubris, associated with holding considerable power in high office, may or may not be transient. External events can influence the variation both in intensity and time of onset. In this sense, it is conceptualized as "*power and achievement intoxication*" and framed as a destructive management style (Maltaş et al., 2021: 89). It refers to a person's overconfidence, thinking they are superior to others, exaggerating their actions, and attributing blame to external factors when they fail (Karakaş et al., 2023: 2378).

This syndrome usually occurs in someone with power in hand, tending to be tyrannical and feeling to be always right (Hidayati et al., 2021: 1). In this context, HS is linked to authority, and it is more prone to emerge as the individual wields power for an extended period and exercises greater authority (Owen, 2008: 428; Liapis, 2022: 111). It is characterized more as a shift in personality or trait, occurring when a manager becomes perilously overconfident and develops an excessive sense of pride, rather than being classified as a psychiatric disorder (Garrard, 2018: 5).

A manager with HS puts the organization in the background for his own benefit. Because the person with this syndrome comes first before anything else. This situation may cause problems in the organization's functioning and achieving its goals. In this context, a good manager without managerial diseases is needed for a healthy organization (Gökkaya and Şenol, 2021: 451).

2.1. The managerial consequences of hubris syndrome

Hubristic behavior of overconfidence and extreme pride together with an unwillingness to disregard advice makes powerful people in managerial positions to over-reach themselves with negative consequences for themselves and others (Diamandis ve Bouras, 2018: 133). Since hubristic managers are contemptuous of the advice of others, over-ambitious, and reckless in strategic choices, the early identification and prevention of manager hubris are important for organizations (Selten, 2023: 5889). Because they tend to create circumstances that encourage unintentional adverse consequences by overestimating the probability of favorable outcomes and underestimating the likelihood of unfavorable outcomes resulting from their decisions and actions (Sadler-Smith and Tourish, 2021: 1).

Hubristic managers believe that subordinates are not capable of making important decisions, so they take any action that allows them to take control and establish a relationship of dependence and obedience to ensure the proper functioning of the organization (Loia et al., 2022: 1147). They excessively overestimate their own capabilities and perceive their performance as superior to that of their peers. They make judgments and decisions that are overly confident and ambitious. The fact that hubristic managers tend to be resistant to criticism, and invulnerable to and contemptuous of the advice of others further compounds the problem (Sadler-Smith et al., 2018: 525). In this sense, managers with a hubristic tendency face negative corporate consequences such as a decrease in market share, a decline in strategic positioning, and a reduction in revenues (Eckhaus ve Sheaffer, 2018: 306).

Hubristic managers are influential and accomplished figures who, in their strategic decision-making, develop an excessive level of confidence and ambition. In this process, they disregard the counsel and feedback from others. Consequently, they frequently exceed reasonable limits and cause harm, both financially and reputationally, to both them and their organizations (Sadler-Smith et al., 2018: 8). In simpler terms, hubris leads to an overly confident belief in one's own judgments, leading to a deviation from unbiased standards and a cognitive bias that can affect decision-making skills, leading to below-average performance (Khan et al., 2023: 43).

It is possible to explain the crucial effects of hubristic behavior with Icarus metaphor or syndrome (Beinart, 2010: 16). The legendary figure Icarus from Greek mythology is renowned for soaring to great heights, dangerously near the sun, resulting in the unfortunate demise as his wings, crafted with artificial wax, melted, leading to a fatal plunge into the Aegean Sea. The potency of Icarus's wings was both a source of incredible elevation and the catalyst for the abandonment that sealed his tragic fate (Miller, 1992: 24). Because, Icarus, was recklessly overconfident in his new-found ability to fly, using wings made from wax and feathers by his father, the head craftsman, Daedalus (Asad ve Sadler-Smith, 2020: 40). In clear, in the myth, Icarus and his father, Daedalus, escape from captivity using wings made of feathers and wax. Despite his father's warnings, Icarus flies too close to the sun, causing the wax to melt and leading to his tragic fall into the sea.

Based on Icarus syndrome; managers who succumb to excessive ambition, fall prey to exaggeration, and exhibit tendencies toward narcissistic behaviors steer organizations towards failure (Biçer, 2021: 1892). Executives afflicted with the Icarus Syndrome are often characterized by excessive self-confidence and hubris. While this may initially lead to success, over time, it can result in the executive disregarding realistic boundaries and taking undue risks. The constant desire to reach the sun, namely success, may lead the executive to dismiss others' opinions, exhibit a lack of open communication, and resist collaboration. Additionally, executives with the Icarus Syndrome often tend to be insensitive to criticism and may evade responsibility in the face of failure. This behavior can create a negative impact within the

organization, lowering team morale and eventually contributing to the executive's own and organization's downfall.

3. Methodology

This research has a qualitative research method designed based on data collected from secondary data sources. Within the scope of the study, postgraduate theses on hubris syndrome in Turkey until 31.10.2023 were examined from the Council of Higher Education Thesis Center database. The study is limited only to postgraduate theses conducted in Türkiye. The selection of theses for analysis is driven by several significant reasons. Firstly, theses often delve deeply into a specific subject, offering a comprehensive and detailed perspective. This enriches the research, providing a more thorough understanding of the chosen topic. Furthermore, theses typically embody the original contributions of master's and doctoral-level researchers, ensuring access to the most current and advanced information. Thirdly, theses are commonly housed in university libraries and digital archives, facilitating convenient access to institutional and academic resources. Lastly, theses serve as invaluable resources for comprehending the progression of a particular subject and tracking developments within that field.

From this point of view, in the pursuit of gathering and categorizing data on postgraduate theses related to hubris syndrome completed in Turkey, a search for the term "hubris syndrome" was conducted in both Turkish and English within the Council of Higher Education Thesis Center database. The acquired data were then organized based on the year of thesis completion, type of thesis, department, publication language, research design, and content. To analyze the data, a combination of content analysis and descriptive statistical analysis methodologies was employed. Content analysis, as a qualitative research method, seeks to scrutinize diverse materials like text, papers, and documents adhering to specific rules such as sampling, categorization, and coding, with the aim of obtaining measurable, objective, and verifiable information (Metin and Ünal, 2022: 273). Subsequently, tables were utilized to succinctly present the findings from postgraduate theses on hubris syndrome in Türkiye.

4. Findings

When the Council of Higher Education Thesis Center database was examined, it was seen that there were 2 postgraduate theses on hubris syndrome in Türkiye. The findings in question are given in Table 1.

Table 1. Theses on Hubris Syndrome in Türkiye

Year	Type of Thesis	Department	Language	Methodology	Results
2018	PhD	Sports	Turkish	Qualitative	It was identified that behaviors linked to hubris syndrome are significantly prevalent within the realm of sports. The qualitative data analysis revealed that hubris syndrome is observable across all levels in sports, exhibiting variations in the extent of its impact.
2021	PhD	HealthCare Management	Turkish	Qualitative	According to the result of the study, the presence of syndrome can be seen in health workers. Especially surgeons have the hubristic behavior.

Source: Council of Higher Education Thesis Center, 2023 (<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>).

As evident from the analysis, it is observed that there are only two completed doctoral theses on the hubris syndrome, conducted in the years 2018 and 2021. The two theses on Hubris syndrome, spanning different time periods, indicate that this concept has not garnered sufficient attention in Türkiye. It is believed that there is ample room for Hubris syndrome within the pertinent literature.

Upon closer examination of the academic departments, it is noted that the primary field of study for these theses falls within the Department of Sports Sciences and Healthcare Institution Management. Hubris syndrome is a concern that warrants attention in every environment where individuals operate. Specifically, this phenomenon necessitates exploration across various sectors, including education, investment, finance, and technology, extending beyond traditional domains such as hospitals and sports enterprises.

Furthermore, studies are written in the Turkish language. As observed, there is a notable absence of postgraduate theses written in foreign languages in this field. Also, both doctoral theses were conducted within the framework of qualitative research methods, indicating a noteworthy aspect of the academic endeavors in this field. Lastly, it is advisable to incorporate other research designs to enhance the comprehensiveness of academic investigations in this field.

5. Conclusion and Recommendations

As a result of the analysis, it is recommended to fill the gap in the literature on Hubris syndrome and to direct graduate students to this field. The fact that only two doctoral theses have been conducted on the hubris syndrome in Turkey indicates a limited scope of research in this area. This situation underscores the need to enhance research on hubris syndrome and to focus more on this critical subject through an increase in postgraduate theses. Encouraging postgraduate theses is crucial, as it can motivate students to delve deeper into various topics and concepts, providing them with a profound understanding of phenomena they may encounter in their professional lives. Therefore, not only doctoral theses but also postgraduate theses on hubris syndrome are essential to fill the knowledge gap and foster a more comprehensive exploration of this phenomenon. This initiative would not only contribute to academic scholarship but also equip students with valuable insights applicable to their future careers.

On the other hand, the hubris syndrome is a topic that extends beyond the fields of sports sciences and healthcare management, encompassing disciplines such as business, psychology, leadership, and law. Therefore, it is crucial to encourage future thesis studies that approach the hubris syndrome from a broader perspective, incorporating diverse viewpoints from various disciplines. This approach aims to foster research that not only explores the syndrome within the context of sports sciences and healthcare management but also examines its manifestations in business, psychology, leadership dynamics, and legal frameworks. By promoting interdisciplinary research, we can gain a more comprehensive understanding of the hubris syndrome and its implications across different domains.

The exclusive focus on Turkish-language theses regarding hubris syndrome indicates a notable absence of English-language contributions in this field. To enrich the academic discourse and foster a broader international perspective on hubris syndrome, it is recommended to encourage and facilitate the production of English-language theses. This approach will not only enhance the visibility and accessibility of research on hubris syndrome in the global academic community but will also enable scholars, researchers, and practitioners from diverse linguistic backgrounds to engage with and benefit from the findings. Therefore, promoting the development of English-language theses alongside Turkish-language ones is essential for a more inclusive and globally impactful exploration of hubris syndrome.

The fact that only qualitative research has been conducted on hubris syndrome in Türkiye highlights a deficiency in a quantitative perspective. This indicates the necessity for more effort to be directed towards quantitative research to comprehensively cover the field and gain a more nuanced understanding of its various dimensions. Therefore, encouraging the utilization of quantitative methods in postgraduate thesis studies becomes a crucial step. The integration of both qualitative and quantitative research methods will allow for a more comprehensive examination of hubris syndrome, enabling a more thorough and objective evaluation of the obtained data. In this context, the promotion of the combined use of both qualitative and quantitative research methods in future thesis studies is essential. Such an approach will contribute to a deeper understanding of hubris syndrome and the development of effective solution strategies.

On the other hand, the study presents solutions for managers to mitigate hubris syndrome. To cope with the impact of hubris syndrome among executives, fostering a culture of self-awareness is paramount. Managers should engage in regular self-reflection, recognizing both their strengths and weaknesses. Encouraging open communication channels within the organization is equally crucial. Establishing mentorship programs can provide valuable external perspectives, aiding in keeping egotism in check. Prioritizing continuous learning helps leaders stay attuned to industry changes, promoting adaptability and preventing complacency. Integrating 360-degree feedback mechanisms ensures a comprehensive understanding of managerial effectiveness. Embracing a collaborative managerial style that values teamwork and shared decision-making can counteract the negative outcomes associated with unchecked confidence. Clear accountability measures, including transparent performance evaluations, act as safeguards against irresponsible decision-making. Finally, promoting humility as a managerial virtue fosters an environment where acknowledging limitations and learning from failures is not only accepted but celebrated. These measures collectively contribute to a managerial culture resilient to the pitfalls of hubris.

References

- Asad, S. & Sadler-Smith, E. (2020). Differentiating leader hubris and narcissism on the basis of power. *Leadership*, 16(1), 39-61.
- Başkurt, B. B. & Demirci, Ş. D. (2022). Max Weber: Bureaucracy Theory and Accounting Approach. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 27(4), 675-693.
- Beinart, P. (2010). *The Icarus syndrome: A history of American hubris*. Melbourne Univ. Publishing.
- Berger, J., Osterloh, M., Rost, K. & Ehrmann, T. (2020). How to prevent leadership hubris? Comparing competitive selections, lotteries, and their combination. *The Leadership Quarterly*, 31(5), 1-17.
- Bıçer, C. (2021). The Icarus paradox in management: how to be a well-balanced leader?. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 11(4), 1891-1905.
- Council of Higher Education Thesis Center. (2023). (<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>).
- Cudjoe, R. V., Grant, P. K. T. & Otchere, J. A. (2011). The fall of the tragic hero: A Critique of the “hubristic principle”. *UJAH: Unizik Journal of Arts and Humanities*, 12(1), 1-33.
- Çiftci, D. Ö. (2020). Hubris syndrome in managers: A conceptual evaluation. *Management Studies*, 31(2), 176-194.

- Diamandis, E. P. & Bouras, N. (2018). Hubris and sciences. *F1000Research*, 7, 133-137.
- Eckhaus, E., & Sheaffer, Z. (2018). Managerial hubris detection: The case of Enron. *Risk Management*, 20, 304-325.
- Eren, V. (2001). *Yeni kamu yönetimi anlayışı: Büyükşehir ve il belediyeleri üzerinde bir araştırma* (Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi).
- Esen, Ü. B. (2020). Liderlikte kibir ve aşırı pozitiflik: Bir literatür incelemesi. *İş ve İnsan Dergisi*, 7(2), 295-309.
- Faiz, N. (2013). Impact of manager's reward power and coercive power on employee's job satisfaction: A comparative study of public and private sector. *International Journal of Management and Business Research*, 3(4), 383-392.
- Gabriel, Y. (1998). The hubris of management. *Administrative Theory & Praxis*, 257-273.
- Garrard, P. (2018). *Leadership hubris epidemic*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Gonzalez-Garcia, J. (2019). Hubris syndrome in neurosurgery. *Revista de Neurologia*, 68(8), 346-353.
- Gökkaya, D. & Şenol, O. (2021). *Yöneticilerin hubristik davranışlarının örgüt sağlığına yansımaları*. R. Erdem & M. Yelsiz (Eds.), *Yönetim Hastalıkları içinde* (ss. 449-478). Siyasal Kitabevi.
- Hidayati, H., Arifuddin, A., Aflina, A. & Dewi, R. S. (2021). Reality of hubris syndrome through Herman Melville's novel Moby Dick. *Journal of Language*, 3(1), 1-10.
- Khan, A., Raheem, F. & Naveed, F. S. (2023). The dark side of the entrepreneur personality and small medium enterprise performance through mediating role of hubris behavior: An empirical assessment. *Multicultural Education*, 9(4), 42-53.
- Karakaş, F., Kusan, M. & Germi, R. (2023). The relationship between mercy and hubris syndrome in athletes. *International Journal of Education Technology And Scientific Researches*, 8(24), 2377-2389.
- Liapis, C. C. (2022). From ancient hatei to hubris syndrome in SARS-CoV-2 health crisis management. *Psychiatria Danubina*, 34(1), 111-115.
- Loch, C. H. (2016). *It's not just others: Conquering the hubris in yourself*. In *The Intoxication of Power: Interdisciplinary Insights* (pp. 101-115). London: Palgrave Macmillan UK.
- Loia, F., de Gennaro, D. & Adinolfi, P. (2022). Managerial hubristic-behavioral strategy: how to cope with chaotic and uncertain contexts. *Management Research Review*, 45(9), 1137-1154.
- Lunenburg, F. C. (2012). Power and leadership: An influence process. *International Journal of Management, Business, and Administration*, 15(1), 1-9.
- Maltaş, E., Orhan, S., Gümüş, M. & Kızılkaya, E. (2021). Hubris syndrome: The danger of overassessing one's status in a group. *New Era International Journal of Interdisciplinary Social Researches*, 6(9), 88-107.
- Metin, O. & Ünal, Ş. (2022). İçerik analizi tekniği: İletişim bilimlerinde ve sosyolojide doktora tezlerinde kullanımı. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(Özel Sayı 2), 273-294.
- Miller, D. (1992). The Icarus paradox: How exceptional companies bring about their own downfall. *Business Horizons*, 35(1), 24-35.

- Owen, D. (2008). Hubris syndrome. *Clinical Medicine*, 8(4), 428-432.
- Owen, D. & Davidson, J. (2009). Hubris syndrome: An acquired personality disorder? A study of US Presidents and UK Prime Ministers over the last 100 years. *Brain*, 132(5), 1396-1406.
- Özbozkurt, O. B. (2019a). Çağdaş stratejik yönetim mimarisi üzerine. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6(4), 67-81.
- Özbozkurt, O. B. (2019). İşletmelerde teknostres ve motivasyonun bazı demografik değişkenler çerçevesinde incelenmesi üzerine nicel bir araştırma. M. Dalkılıç (Ed.), *International Researches in Social Sciences and Humanities içinde* (7-18). Ankara: Gece Akademi Yayınları.
- Özbozkurt, O. B., Yeşilkuş, F. & Korkmazıyürek, H. (2021). Analyzing the relationship between structural empowerment and perceived supervisor support. *Journal of Transnational Management*, 26(1), 4-17.
- Sadler-Smith, E. & Tourish, D. (2021). *Hubris in management*. In Oxford Research Encyclopedia of Business and Management, 1-4.
- Sadler-Smith, E., Akstinaite, V., Robinson, G. & Wray, T. (2017). Hubristic leadership: A review. *Leadership*, 13(5), 525-548.
- Sadler-Smith, E., Robinson, G., Akstinaite, V. & Wray, T. (2018). Hubristic leadership: Understanding the hazard and mitigating the risks. *Organizational Dynamics*, 48(2), 8-18.
- Selten, J. P. (2023). Consider the hubris syndrome for inclusion in our classification systems. *Psychological Medicine*, 53(13), 5889-5891.
- Serpa, S. N. F. D. & Ferreira, C. M. (2019). Sociology of organizations. *Humanities and Social Sciences Reviews*, 7(2), 165-169.
- Wren, D. A., & Bedeian, A. G. (2020). *The Evolution of management thought* (2nd ed.). John Wiley & Sons
- Xie, P. & Ma, L. (2018, April). *Top management team power distribution and its effect*. In 2018 International Conference on Management and Education, Humanities and Social Sciences (MEHSS 2018) (pp. 333-337). Atlantis Press.
- Yeşilkuş, F., Özbozkurt, O. B. & Bahar, E. (2021). Stratejik insan kaynakları yönetimi üzerine profesyonel uygulamalar: Nitel bir araştırma. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 10(4), 3044-3067.
- Yeşilkuş, F., Özbozkurt, O. B. & Korkmazıyürek, H. (2022). Psikolojik sermayenin işe angaje olma üzerindeki etkisinde pozitif ses çıkartma davranışının aracılık rolü. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 48, 185-202.
- Yılmaz, K. & Altınkurt, Y. (2012). Relationship between school administrators' power sources and teachers' job satisfaction. *Kastamonu Journal of Education*, 20(2), 385-402.

Disclosure Statements

1. The author of this article confirm that their work complies with the principles of research and publication ethics.
2. No potential conflict of interest was reported by the author.
3. This article was screened for potential plagiarism using a plagiarism screening program.

İşletmelerin Ekolojik Duyarlılığına Karşı Örnek Uygulamalar
Sample Practices Against the Ecological Sensitivity of Businesses

Yüksek Lisans Öğrencisi, Eren ALMACI¹

MAKALE BİLGİSİ

ÖZET

Anahtar Kelimeler: Ekolojik Duyarlılık, Çevreci Üretim, Çevreci İşletmecilik, Yeşil Pazarlama

Makale Kategorisi:
Literatür Taraması

Gönderilme Tarihi:
20.11.2023

Revizyon Tarihi:
08.12.2023

Kabul Tarihi:
19.12.2023

Dünya öyle bir hızda değişiyor ki, atalarımızdan kalan doğal çevremizi koruyup gelecek nesillere miras olarak bırakmak gün geçtikçe zorlaşmaktadır. Özellikle 18. yüzyılda İngiltere’de başlayan sanayi inkılabı önce Avrupa’ya daha sonra tüm dünyaya yayılmış, toplumlar el emeğinden makinede yapılan seri üretime geçmiş, aralarında başlayan ekonomik rekabet ekolojiye ciddi oranlarda zarar vermeye başlamıştır. Dünyada var olan tatlı su kaynakları kirletilmekte, orman alanları yok edilmekte, toprak alanları çöp yığınlarına dönmektedir. Dünyadaki bu olumsuz gelişmeler karşısında ekolojik çevrenin yok edilmesine duyarlı insanlar da ortaya çıkmakta ve gerek yaşadıkları ülkenin hükümetlerinden gerekse işletmelerden doğal çevreye karşı duyarlı olmalarını istemektedirler. İşletmelerden daha çevre dostu üretim yapmaları talep edilmektedir. İşletmelerin üretim süreç ve teknolojilerinin daha az atık ve daha az kirlilik ile üretim yapması, ürünlerinin tasarım ve içeriğinin çevremize zarar vermeyecek şekilde geliştirilmesi, sürdürülebilir kaynak kullanımı da işletmelerin çevreye daha duyarlı bir şekilde üretim yapmalarını sağlayabilecektir. İşletmeler bu yüzden ekolojik duyarlılığı merkezlerine alarak üretimlerini sağlamaları gerekmektedir. Doğayla çatışan değil, doğayla uyumlu üretim nasıl olmalı sorusunu çevreci işletme yönetimleri incelenmelidir. Bu durumdan hareketle bu çalışmada organizasyon yöneticilerinin ve çalışanlarının ekolojik çevreye duyarlı bir üretim ve atık yönetimi anlayışı sergilemeleri gerekliliği üzerinde durularak, çevreci yönetim şeklinin nasıl olması gerektiği ve neler yapılması gerektiği incelenmiş olup örnek uygulamalar ile ortaya konulmuştur.

ARTICLE INFO

ABSTRACT

Keywords: Ecological Sensitivity, Environmental Production, Environmental Management, Green Marketing

Article Classification:
Review Article

Date Received:
20.11.2023

The world is changing at such a pace that it is becoming increasingly difficult to preserve the natural environment inherited from our ancestors and leave it as a legacy to future generations. Especially the industrial revolution, which started in England in the 18th century, spread first to Europe and then to the whole world, societies moved from manual labor to mass production by machines, and the economic competition between them began to seriously damage the ecology. Fresh water resources in the world are being polluted, forest areas are being destroyed, and soil areas are turning into garbage heaps. In the face of these negative developments in the world, people who are sensitive to the destruction of the ecological environment also emerge and ask both the governments of the countries they live in and the businesses to be sensitive to the natural environment. Businesses are requested to produce more environmentally friendly products. Businesses’ production processes and technologies will enable them to produce with less waste and less

¹ Tarsus Üniversitesi, Mersin, erenalmaci@tarsus.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-4265-6556.

Atf için (Cite as): Almaci, E. (2023). İşletmelerin ekolojik duyarlılığına karşı örnek uygulamalar. *Uluslararası Akademi Dergisi*, 2(2), 40-56.

Date Revised:

08.12.2023

Date Accepted:

19.12.2023

pollution, the design and content of their products will be developed in a way that does not harm our environment, and sustainable resource use will also enable businesses to produce in a more environmentally friendly way. That's why businesses need to ensure their production by focusing on ecological sensitivity. Environmentally friendly business management should be examined on the question of how production should be in harmony with nature, rather than in conflict with nature. Based on this situation, in this research, the need for organizational managers and employees to exhibit a production and waste management approach that is sensitive to the ecological environment is emphasized, and what the environmentally friendly management style should be and what should be done is examined and presented with sample applications.

1. Giriş

İnsanoğlunun ihtiyaçlarının karşılanması için üretim faaliyetleri artırılmış, bu durum dünya üzerinde çevre sorunlarına yol açmıştır. Doğal kaynakların sınırsız olarak düşünülmesi ve kapitalistlerin yüksek kâr güdüsü, çevresel sorunların yıllarca göz ardı edilmesine neden olmuştur (Aykan ve Sevim, 2013: 93). Bu insan doğa çatışması sonucu oluşan ekolojik krizin insanın yaşadığı bunalımlardan kaynaklandığını birçok bilim insanı tarafından kabul görmektedir. İnsan doğaya karşı saygı göstermedikçe, doğayı koruyup kollamadıkça, insanlarda çevre bilinci oluşturup insanları bu konuda eğitmedikçe, ekolojik krizden çıkışın hiç kolay olmadığı öngörülebilmektedir. Özellikle kirlenmenin daha yoğun olduğu gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde çevre kirliliğinin yarattığı tehlikeler daha vahimdir (Marmara, 2006: 1).

Sanayileşmenin hızla artması ile hava ve su kirliliği artmakta, yeryüzünde toprak erozyonları meydana gelmekte, küresel çapta ısı artışının olması ve ozon tabakasının delinmesi gibi sorunlar insan yaşamı için ciddi tehlikeler oluşturmaktadır. İşletmelerin bundan dolayı çevre sorunlarıyla mücadelede önemli sorumlulukları bulunmaktadır (Karahan, 2017: 360). İşletmeler yeryüzündeki doğal kaynakları etkin kullanımını sağlayarak, atık oluşumunu engellemeli ve işletmenin sürdürülebilirliğini sağlayabilmelidir. Ürünün üretiminin tüketimine kadar işletmeler atıkların nasıl bertaraf edilmesi konusunu araştırmaları gerekmektedir (Yüksel, 2003: 2).

Serbest ekonomik pazarların yönlendirdiği organizasyonlar, değişen piyasa koşullarına, gelişen teknolojiye, özellikle de tüketicilerin değişen değer yargılarına cevap vermek durumundadırlar. Birbirleriyle ekonomik alanda yarışan, amacı sürdürülebilir rekabeti korumak ve uzun dönemde ortalamanın üzerinde kâr getirisi hedefleyen işletmeler, ekolojik duyarlılığa sahip tüketicilerin taleplerine cevap vermek durumundadırlar. Tüketiciler daha çevre dostu üretime sahip işletmeler talep ederek, işletmelerin üretimlerini bu talep doğrultusunda oluşturmalarını sağlamaktadırlar (Yücel, 2008: 324).

Firmalar, tüketicilerden gelen çevre dostu ürünleri tahmin etmek, daha güvenli ve sağlıklı ambalajlama yöntemleri geliştirmek, fabrikalardan çıkan tehlikeli atıkları ya yok etmek ya da minimize etmek, yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelmek, yeryüzünde var olan kıt kaynakları korumak ve toplumun sağlığını korumak için gerekli önlemleri almak zorundadırlar. Bu sebeplerden dolayı işletmeler bilim insanları ile hareket ederek ekolojik çevreyi korumak için geç kalmadan çevre yönetim sistemleri oluşturma teşebbüslerinde bulunmalı, işletme insan kaynakları yönetimi ile kendi personellerine gerekli eğitimi vermeli, tüketiciler de çevre politikaları konusunda bilinçlendirilmelidir (Atasoy, 2005: 113). Bu araştırmada çevre yönetim sistemi incelenmiş, işletmelerin çevre duyarlılığı ve çevreyi korumayla ilgili uyguladığı politikalar araştırılıp ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Bu bilgiler ışığında bu çalışma işletmelerin sürdürülebilirliği açısından çevre ile ilgili uygulayacağı politikalarının kritik öneme sahip olduğunu vurgulayarak üretim, atık yönetimi ve personellerin bilinçlendirilmesinin gerekliliğini ortaya koymaktadır. Çalışmada işletmelerin üretim ve atık yönetimi uygulamalarının oluşmasında ISO 14001 Çevre Yönetim Standartları ve 15001 Enerji Yönetim Sistemi standartlarının etkisinin keşfedilmesi amaçlanmaktadır. Çünkü işletmelerin ekolojik duyarlılığı ile ilgili literatürler incelendiğinde bu konu hakkındaki çalışmaların oldukça kısıtlı olduğu tespit edilmiştir. Bu eksiklikten yola çıkılarak küresel anlamda önemli üretime sahip bazı önemli şirketlerin çevre ile ilgili politikaları incelenmiş olup, ilgili literatürdeki boşluğu gidermesi, gelecekte bu alanda gerçekleştirilecek araştırmalara yol göstermesi beklenmektedir.

2. Kavramsal Çerçeve

2.1. Ekolojik duyarlılık ve çevreci yönetim

Ekoloji, organizmaların yeryüzündeki hem abiyotik (canlı olmayan) hem de biyotik (canlı olan) gibi fiziksel faktörlerle ilişkisini inceleyen ve yerküredeki biyosfer, bitki ile hayvanların ne amaçla bulunduğu anlamak ve yerküredeki değişimi araştıran bilim dalıdır (Stiling, 1996: 9).

Yeryüzündeki ormanlar, su kaynakları, bitki örtüsü gibi fiziksel faktörler ekolojik çevreye girmektedir. Yeryüzünde biyotik ve abiyotik faktörlerle birlikte yaşayan insanoğlunun, bu faktörlerle uyum içinde yaşaması önem arz etmektedir. Önceki çağlarda toplayıcılık-avcılıktan tarım dönemine geçen insanlık tarihi, sanayi inkılabı ile fabrikalarda üretime geçmiş, başta su kaynakları ve hava olmak üzere çevreye ciddi zararlar vermeye başlamıştır. İnsanoğlunun yeryüzündeki kaynakları bilinçsiz bir şekilde kullanması ekolojik sisteme zarar vereceği gibi yaşam alanlarını da tehlikeye sürükleyebilir (Çetiner, 2005:2). Üretim faaliyetleri sırasında seraya salınan gazlar havanın kirlenmesine yol açmakta, fabrikanın atıkları ise sulara atılmaktadır. Havanın kirlenmesi başta astım olmak üzere insanlarda hastalıklara sebebiyet verirken, suların kirlenmesi ile suda yaşayan popülasyon etkilenmekte, dolayısıyla insanlar da bu durumdan zarar görmektedir. Dünyada çevre sorunları büyük çaplara ulaşmışken, işletmelere çevre sorunlarıyla mücadele konusunda sorumluluklar düşmektedir (Şahin vd., 2012: 158). İşletmeler, ekolojik dengenin korunmasında ve çevre sorunlarının çözümünde etkin bir rol oynamalıdır. Çevre sorunları ortaya çıktıktan işletmeler çözüm arayışlarında olmamalı, ekolojik konulara proaktif bir yaklaşım benimsemelidirler. Hükümetlere de bu konuda önemli görevler düşmektedir. Hükümetler, işletme faaliyetlerinin ekolojiye etkilerini ciddiyetle takip altına almalı ve ekolojik çevrenin korunması konusunda duyarlı sivil toplum kuruluşlarına destek vermelidir (Aktürk vd., 2012: 92).

Tüketiciler işletme faaliyetlerinin çevrenin korunması konusunda duyarlılık göstermesi açısından en aktif hareket eden grup olmalıdırlar. Tüketiciler işletmelerden dünyada var olan kıt kaynakların daha az kullanımını ve korunmasını talep etmektedir. İşletmelerin yenilenebilir kaynaklara yönelmesini, daha az atık ve kirlilik daha fazla geri dönüşüm talep ederek ekolojik duyarlılığı yüksek bir yönetim anlayışı sergilemeleri talep edilmektedir (Nemli, 2001: 23-24).

İşletmeler, çevreye karşı sahip oldukları sorumlulukları sebebiyle, üretim tesislerinin kurulacağı yerin seçimi, üretilecek olan ürünü geliştirme, ürünü çeşitlendirme kararlarına kadar, yeni üretim teknolojileri ve sistemlerde ekolojik duyarlılık konusunda hassasiyet göstermesi gerekmektedir. İşletme yönetimlerinin bu çevreci yönetim yaklaşımı, sadece doğaya kazanç sağlamakta işletmenin de kazanç sağlamasına neden olmaktadır. İşletme aynı zamanda çevreye saygı gösterdiği için kamuoyu önünde takdir toplamaktadır (Gökbunar, 1995: 4).

Çevre sorunları karşısında doğan tepkiler işletmeleri birçok alanda etkilemektedir. İşletmelerin kendi personellerinin ve tüketicilerinin sağlığını koruması, çevreyle dost üretim teknolojisi

geliştirmesini zorunlu hale getirmekte ve bu durum işletmeleri finansal yükümlülük altına sokmaktadır (Erdoğan ve Ejder, 1997: 104).

2.1.1. Finansal fonksiyonu üzerine etkileri

Dünyada var olan yönetimlerin çevreyi korumak için kanunlar koyarak, işletmelere çevreyi korumaya yönelik yatırım yapmalarına dair işletmelere finansal yük getirmektedirler. Yeşil tüketicilerden çevrenin korunması ile ilgili talebi ve ülkelerin yasal olarak tabiatın korunmasına yönelik talepleri sonucunda işletmeler çevreyi koruyan üretim teknolojilerine yatırım yapması için yeni kaynaklar arayacaktır (Kılıç, 2019: 115).

2.1.2. Üretim yönetimi açısından etkileri

İşletmelerin üretimleri sonucunda iki tür atıkla karşılaşırız. İlk olarak üretim sonucu ortaya çıkan hammadde atığı, ikinci olarak ürünün tüketilmesi sonucunda tüketici tarafından oluşturulan atık. İşletmeler, mevcut teknolojilerini güncelleştirmeli veyahut geri kazanma, atık yönetimi, kaynak azaltma yöntemlerinden birini kullanmalıdırlar. Geri kazanma, tüketimden veya üretimden sonra ortaya çıkan atıkların geri dönüşüm tesisleri aracılığıyla tekrardan üretim sürecine katılmasını ifade eder. Atık yönetimi, işletmenin mevcut durumdaki atıkları nasıl derleyeceği konusunu içermektedir. Kaynak azaltma ise, tekrardan kullanılabilir ürünleri atmak yerine, dezenfekte edip yeniden kullanma, ürünleri daha az hammadde kullanarak üretme olanağı sağlar (Erdoğan vd., 1997:106).

2.1.3. Personel yönetimi fonksiyonuna etkileri

Çevreye zarar veren işletmenin, çalışanlar üzerindeki olumsuz etkileri sonucu çalışanların iş verimliliği düşmektedir. Bu durumda işletmeyi hem mali anlamda zarara uğratmakta hem de sosyal alanda pek çok kayba uğramasına neden olmaktadır. İşletmenin yeşil üretimden yana olması tüketiciler ve kendi personelleri üzerinde olumlu bir imaj yaratılmasına olanak sağlayacaktır (Foremann ve Woodruffe, 1994: 135).

İşletmelerin hem tüketicilerin sağlığını hem de kendi personellerinin sağlığını korumak için çevreci üretime, dolayısıyla çevreci yönetime gereksinimleri vardır. İşletmelerin sadece firmanın kârına odaklanan geleneksel yönetim anlayışından ekolojik duyarlılığa sahip yönetim anlayışına geçmeleri gerekmektedir. Çevreci yönetim anlayışı ile kârlılığın yanında işletmelere rekabet avantajı sağlaması, üretim verimliliğinin artması, firma imajı ve pazar payı gibi konularda önemli kazanımları olacaktır (Karabulut,2004: 52). Hindistanlı araştırmacı Paul Shrivastava 1993 yılında yaptığı araştırma ile geleneksel yönetim anlayışı ve çevreci yönetim anlayışının farkı Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. Geleneksel Yönetim ile Çevreye Duyarlı Yönetim Karşılaştırması

	Geleneksel Yönetim	Çevreye Duyarlı Yönetim
Amaçlar	Kâr elde etme ve ekonomik büyüme, Paydaşlara getiri sağlaması	Sürdürülebilirlik Ortakların refahı
Ürünler	Stil ve fiyat için tasarlanmış ürünler Gereksiz atık yaratan paketlenme	Çevre dostu ürünlerin üretilmesi
Organizasyon	Merkeziyetçi yönetim İşletmedeki hiyerarşik yapı	Merkezkaç yönetim Hiyerarşiden kaçınan yapı Karar vermede katılımcı davranmak
Çevre	Çevreyi kendi hegemonyasına almak Çevrenin işletme için bir hammadde olarak görülmesi Doğaya bırakılan atıkların doğanın bir problemi olarak görülmesi	Doğayla uyum içinde olmak Yeryüzünde doğal kaynakların kıt olduğunu kabul etme Atıklar ve kirliliğin doğru planlama ile yönetilmesi ve minimize edilmesi

İşletme Fonksiyonları	Pazarlama ile tüketimi sürekli arttırmayı amaçlar Kısa vadede en yüksek kârı elde etmeyi amaçlar Maliyetler geleneksel olarak hesaplanır İnsan kaynakları yönetimi işletmenin kârını maksimize etmek için işçilerin verimliliğinin artırılması konusuna yoğunlaşır	Pazarlamada tüketicileri bilinçli hale getirmek Uzun vadede sürdürülebilir büyümeyi amaçlar Muhasebe çevreyle ilgili maliyetlere yoğunlaşır İnsan kaynakları yönetimi işletme içerisinden öncelikle işçinin sağlık ve güvenliğini sağlamaya çalışır
------------------------------	---	--

Kaynak: Shrivastava, P., (1993), The Greening of Business, *Business and The Environment: Implications of The New Environmentalism*, London, p. 27.

3. Çevreci Yönetim Sistemi

Çevre yönetim sisteminin amacı kuruluşlara tabiatta var olan dengenin bozulmadan devam etmesini sağlamayı teşvik ederken, gelişen teknoloji ve değişen ihtiyaçlara göre çevrenin korunmasını sağlamaktır. İşletmelerin ekolojik duyarlılığını arttırmak, çevreye olan sorumluluklarını dizgesel bir şekilde yönetmek amaçlanmıştır. İşletmelerin çevreye verdiği zararın öncelikle azaltılması, sonrasında ortadan kaldırılması, işletmenin değişen teknoloji getirdiği çevresel yükümlülüklerinde işletmeye yol göstermek, çevresel etkilerin, yaşam döngüsü içerisinde anormal şekilde artışını önleyerek, işletmelerin ürün tasarımının, ürünün kalitesinin, dağıtımının ve tüketiminin kontrol edilmesini sağlamak vardır (Zeytin, 2014: 240). Çevre yönetim sistemi bu amaca ulaşmak için PUKÖ yaklaşımını uygular. PUKÖ; planla, uygula, kontrol et ve önlem al uygulamalarından oluşur. Dolayısıyla çevre yönetim sisteminin kapsamında işletmelerin çevre performanslarının artırılması, ürünün tasarım, üretim, dağıtım ve tüketiminde çevreye uygunluk yükümlülüklerinin yerine getirilmesini sağlayarak gelecek nesillere yaşanılabilir bir tabiat bırakmak yatmaktadır (TSE, 2015: 11-15).

3.1. ISO 14001 çevre yönetim standartları

ISO 14001 çevre yönetim standardı ürünün hammadde durumundan başlayarak tüketicinin eline geçene kadar olan süreçte çevresel etmenlerin belirlenmesi ve bu çevresel faktörler için gerekli önlemlerin alınarak doğaya verilen zararın asgari düzeye düşürülmesi için kılavuzluk yapan standarttır. ISO 14001, firmaların çevreye verdiği zararları düzenli bir şekilde azaltılarak, mümkün olduğunca yok edilmesi için geliştirilen sistemdir (Erişim adresi: <https://belglendirme.ctr.com.tr/iso-14001-nedir.html#> Erişim tarihi: 16.05.2023).

ISO hükümet dışı bir kuruluş olmasına rağmen hiçbir bölgesel birliğin kolu değildir. Küresel boyutta üretim ve tüketim ilişkilerinin gelişmesi için çalışmalar yürütmektedir. ISO standart gelişim süreci üç evreden oluşmaktadır: İlk evre çevre konusunda uluslararası bir standardı kabul etmedir. Standart içindeki konuları müzakere etme ikinci evreyi oluştururken, anlaşmaya varılan uluslararası metnin resmi olarak kabul edilmesidir (Yontar, 2008: 480).

Çevre yönetim sistemi, işletmelerde oluşacak iş risklerinin yönetimi için işletmelere yol gösterirken, işletmelerin ihtiyaç ve beklentilerine cevap vererek çevresel taahhüt sağlar. Çevre yönetim sistemi, işletmelerin çevreyi merkeze alarak geliştirdiği yönetimleriyle üretim maliyetlerini azaltır, hükümetlerin yasal hükümlerine uymuş olur ve çevreci üretim ve tüketimi destekleyen tüketicilerin beklentilerine olumlu yönde karşılık vermiş olur (Erişim adresi: <https://www.iso.org/obp/ui/> Erişim tarihi: 16.05.2023).

ISO 14001 çevre yönetim sistemi belgesinin birçok faydası bulunmaktadır. Bu belge işletmenin daha kolay yetki ve izin belgesi almasına yardımcı olur. Kuruluşun çevresel etmenlerden kaynaklanan maliyetlerinin düşürülmesine katkı sağlamaktadır. Müşteri ile firma arasında

karşılıklı güven oluşturmaktadır. Uluslararası rekabet avantajı sağlayarak, kuruluşun pazar payını artırmasında etkili olmaktadır (Erişim adresi: <https://www.ekolbelgelendirme.com/> Erişim tarihi: 16.05.2023).

3.2. ISO 50001 enerji yönetim sistemi

Günümüzde dünya genelinde üretim miktarı sürekli artmakta ve buna bağlı olarak enerji kaynakları azalmaktadır. Üretim artışı ile sanayi tesislerinde kıt olan enerji kaynaklarından elde edilmek istenen faydanın en az kaynak kullanımı ile sağlanması, geri kazanım gibi kavramlar önemli hale gelmektedir. Enerji yönetimi üretimin kaliteli olması, işletmelerin çevresel sorumluluklarını yerine getirerek enerjinin verimli kullanılmasını sağlayabilir. ISO 50001 Enerji Yönetim Sistemi standardı, işletmelerin etkin enerji yönetimi uygulamasına, maliyetlerin azaltılmasına ve ekolojik çevreye karşı duyarlı olmasını sağlamaktadır (Erişim adresi: <https://www.oaib.org.tr/> Erişim tarihi: 17.05.2023).

Enerji Yönetim sisteminin amacı işletme tesisleri içerisindeki enerji performansını geliştirmektir. Enerji tüketimlerini azaltmak için enerji performansı göstergeleri, enerji süreçleri, enerji hedeflerinin oluşturulması, enerji performanslarının sürekli geliştirilmesi, tesiste kullanılan enerji miktarı hesaplanarak kuruluşun maliyetleri düşürülmesi hedeflenmeli, tesisteki dış ortam sıcaklığı da hesaba katılmalıdır (İncekara, 2020: 992).

4. Çevreyi Korumaya Yönelik Uluslararası Antlaşmalar

4.1. Kyoto Protokolü ve Paris İklim Antlaşması

Küresel ısınma, atmosferdeki sera gazlarının yoğunluğunun değişmesi neticesinde dünya genelinde sıcaklıkların genel olarak artmasıdır. Artan sera gazları içinde en yüksek paya sahip olan karbondioksitin payı %62'lere kadar yükselmiştir (IEA, 2012b: 246). Kyoto protokolü atmosfere yayılan sera gazı salınımını %5'in altına indirmeyi hedeflemektedir. Bundan dolayı endüstri kuruluşları için, motorlu taşıtlar ve ısıtma sistemleri için mevzuat düzenlenmiştir (Türkeş, 2006:6). Bu mevzuatlar fosil yakıtlar yerine bio dizel kullanılması, fabrikadaki atık işlemlerinin yeni teknolojilere göre düzenlenmesi, fazla karbon üreten fazla vergi alınması gibi küresel ısınmayı engellemeye yönelik maddeler içermektedir (<https://unfccc.int/resource/docs/convkp/kpeng.pdf>).

Kyoto protokolü 1997'de imzalanmış 2005'te yürürlüğe girmiştir. Amerika Birleşik Devletleri antlaşmayı imzalamazken, Kanada, Japonya ve Rusya anlaşmadan daha sonra çekilmiştir (Özcan, 2020: 182). Kyoto protokolü emisyon azaltma hedefleri sadece gelişmiş ülkeler adına bağlayıcı olurken 12 Aralık 2015 tarihinde imzalanan Paris İklim Antlaşması ise Birleşmiş Milletler çatısı altında antlaşmayı imzalayan ülkelere farklı sorumluluklar yüklemiştir (Kaya, 2020: 183). Paris Antlaşması ile gelişmiş veya gelişmekte olan ülkeler kendi kapasitelerine göre azaltım yapmaları gerekmektedir. Gelişmiş ülkeler ise 2050 yılına kadar karbon gazı emisyonlarını sıfıra kadar indirmeleri beklenmektedir (Genç, 2021: 13). Antlaşma ile gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler karbon emisyon miktarını sanayi devrimi öncesi olan %2 seviyelerine getirmek için anlaşmışlar, 2050 yılına kadar ise karbon nötr hale gelmeye çalışacaklarını taahhüt etmişlerdir. Böylelikle insanoğlunun atmosferdeki sera gazı birikimlerini ve iklim üzerindeki tehlikeli etkisini önleyecek bir seviyede tutmayı amaçlamışlardır (Öztürk, 2019: 536-537).

Paris iklim antlaşması şirketlerde önemli dönüşüm olmasını sağlamıştır. Birçok şirket yeni çevre dostu üretim teknolojileri ile karbon nötr olma yolunda mesafe katetmişlerdir. Paris Antlaşmasının imzalandığı Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Taraflar Konferansından (COP21) sonra 600 büyük ölçekli küresel şirket 12 trilyon dolar tutarında yatırım yaparak, iş

planlarını konferansta alınan kararlar doğrultusunda yapmaya başlamışlardır. (<https://cdpturkey.sabanciuniv.edu/tr>).

5. Çevre Korumaya Merkeze Alan İşletmecilik Fonksiyonları

Dünya’da nüfusun artması, sanayileşme, değişen teknoloji gibi faktörlerin ekolojik çevre üzerindeki olumsuz etkisini ortadan kaldırmak için işletmeler çevreci yönetim sistemlerini oluşturmakta, yeşil üretim projelerini hayata geçirmektedir. İşletmeler üretim sonuçlarının çevreye olan olumsuz etkilerini araştırmakta, ekolojik çevrenin yok olmasına duyarlı olan tüketicilerden gelen talepler değerlendirilip çevre yönetim programı hazırlamakta ve çevreye duyarlı üretim yapma konusuna yoğunlaşmaktadırlar. Ekolojik çevreye duyarlı üretim yapan işletmeler böylece rekabet avantajı da sağlamaktadırlar. Ülkelerde var olan yasal zorunluluk, işletmelerin topluma karşı sosyal sorumluluk taşıması, tüketicilerin çevre konusundaki talepleri, yetkili kurumların politika ve çalışmaları işletmeleri çevreye duyarlı faaliyetlere yönlendirmektedir (Çağlar, 1996: 91).

5.1. Yeşil pazarlama fonksiyonu

Yeşil pazarlama çevreye zarar vermektan kaçınan üretim yöntemleriyle ilgilenir. İşletme çevresel sorunları göz önünde bulundurup üretiminin nasıl olması gerektiğine odaklanmaktadır. İşletmelerin ekolojik çevreyi korumaya yönelik üretimde bulunmalarında yeşil tüketicilerin doğal kaynakların korunmasına ilişkin tercihleri önem arz etmektedir. İşletme yöneticilerin yeşil pazarlama stratejileri geliştirmesi, tüketicilerin çevre dostu ürünler hakkında bilgilendirilmesi gerekmektedir (Yücel vd., 2008: 328).

Çevreci pazarlama; çevreyi korumaya yönelik uygun ürünlerin üretilmesi, sürdürülebilir üretim, işletmenin uzun vadede kar yapmayı planlarken çevreye verilecek zararı en aza indirmeyi amaçlayan yaklaşımdır. Geri dönüştürülebilir, ekolojik çevreye zarar vermeyen ürünler üretilerek tüketicilerin çevre dostu ürünleri tercih etmesi sağlanma çabalarıdır (Altunışık vd, 2006: 163).

Eko-etiket, tüketicilerin çevresel olarak kabul edilen ürünleri tanımalarında yardımcı olabilecek ürünün ambalajlarına yerleştirilen işaretlerdir. Eko-etiketleme tüketicileri çevreye zarar vermeyen ürünler konusunda bilinçlendirmeyi hedefler (Yücel vd., 2008: 329). Ekolojik duyarlılığı göz önünde bulundurarak ürünlerin nasıl fiyatlandırılacağı konusu işletmelerin en önemli sorunlarından biridir. Çevre dostu ürünler Ar-Ge bölümlerinin, ürünün üretim aşamasındaki gerek kaynak kullanımı gerekse enerji kullanımının azaltılması üzerine yaptıkları çalışmalardan dolayı ek maliyetle üretilmektedirler (Ar, 2011: 127). Yeşil ürünlerin yeşil olmayan ürünlere nazaran daha pahalı olma eğilimi göstermesi sebebiyle (Mahenc, 2007: 461), tüketicilerin çevre dostu ürünleri ile ilgili değer algıları düşük olabilmektedir (Olson, 2013: 171). Çevre dostu ürünlerin fiyatlarının oluşumunda etkili olan ürünün maliyeti, çevreci yan ürünün elde edilmesi, taşıma maliyeti, finansman bulma, organizasyon yapısında olan değişim ve alıcı kitlesinin artması gibi unsurlar etkili olmaktadır (Arseculeratne ve Yazdanifard, 2014: 130-137).

Çevrenin korunması için işletmelerin dağıtım politikaları da önem arz etmektedir. İşletmelerin ürünlerin dağıtımını aşamasında daha az yakıt harcayarak sera gazı salınımını en aza indirmek çevrenin korunmasına olanak sağlayabilirler (Yüksel, 2002: 86).

5.2. Üretim fonksiyonu

İşletmelerin çevreye duyarlı üretim yapması, çevre dostu teknolojileri kullanarak kaynakları sürdürülebilir şekilde kullanan atıkları yüksek oranda geri dönüştürebilen üretim teknolojileri kullanması ile mümkün olabilmektedir. Çevreye duyarlı üretim stratejisinin yenilenemeyen doğal kaynakları az tüketip, çevre kirliliğinin azaltılmasını amaçlayan azaltma (reduce),

yeniden üretim (remanufacture) ve yeniden kullanım (reuse) gibi üç önemli stratejisi bulunmaktadır (Avrupa Birliği Türkiye Temsilciliği, 2003: 2). Bu yüzden işletmelerin çevre dostu üretim teknolojilerini geliştirmeleri gerekmektedir.

Üretim fonksiyonlarından en önemlisi eko verimlilik kavramıdır. Eko verimlilik esasen temiz üretim yapmak demektir. Bir ürünün üretimi için gerekli olan hammaddelerin tedarik edilmesinden başlayarak ürünün üretimi, dağıtımı ve bu ürünün tüketicilerin kullanımı sonrasında ortaya çıkan çevresel atıkların ortadan kaldırılmasını amaçlayan üretim stratejisidir (Erişim adresi: <https://hlcccevre.com/temiz-uretim-eko-verimlilik/> Erişim tarihi: 24.05.2023).

Temiz üretim yapmak eko verimlilik açısından önemlidir. Kaynak verimliliğinin artırılması, ürünlerin yaşam döngüleri boyunca oluşabilecek çevresel etkilerinin azaltılması, atıkların geri kazanımı temiz üretim teknolojilerinin geliştirilmesi eko verimlilik açısından önemlidir. Üretim sürecinin bütününde daha az enerji kullanımını sağlayacak şekilde üretim sisteminin değiştirilmesi gerekmektedir (Fiksel, 1996: 50). Bu sebeplerden dolayı endüstriyel ekoloji disiplini dayalı, çevreye verilen zararı minimize etmeye çalışan sıfır yayımlı fabrikalar dünya genelinde yaygınlaştırılmalıdır.

5.3. Muhasebe ve finansman fonksiyonu

Çevre muhasebesi, çevresel fayda elde edebilmek için mali nitelikteki çevresel faaliyetleri sınıflandırılarak rapor edilmesidir (Özbirecikli vd. 2002: 83). İşletme faaliyetlerinin uygulanmasında çevresel etkilerin dikkate alınmaması, işletmenin piyasada rekabet durumunun zayıflamasına sebebiyet verebilmektedir. Günümüzde çevresel maliyetler yük olacağı endişesiyle işletmeler yeşil üretim yapmamaktadırlar. Yeşil muhasebecilik uygulaması maliyet tasarrufu sağlayarak, devletlerin ekolojik çevrenin korunmasına yönelik vereceği teşvik vergileri ile uzun vadede işletmeler kazanç sağlayabilmektedirler. Tüketiciler de işletmeleri yeşil üretim konusunda teşvik etmeli, işletmelerde kar ve zarar durumu ile ilgilenmemeli, çevresel sorunlarının çözümü için imkanlarını kullanmalıdır (Bursalı vd., 2018: 168). Çevre koruma maliyetleri firmanın ekolojik çevreyi korumak için yaptığı harcamaları kapsar. Çevresel kirliliğin önlenmesi, emisyon maliyetleri, arıtma faaliyetleri işletmelerin çevre koruma maliyetlerini kapsamaktadır. Atıkların ortadan kaldırılması ve emisyon arıtma maliyetleri, bütün iş gören ve bakım malzemelerinin maliyetlerini kapsar. Sözü edilen maliyetlerin içine ilgili personel ücretleri, vergiler, cezalar, temizleme maliyetleri, amortisman maliyetleri de girebilmektedir (Özkol, 1998: 23).

Lutz ve Munasingle çevresel maliyetleri üç ana başlıkta incelemiştir: Kullanma maliyetleri, azaltma maliyetleri ve zarar maliyetleri (Lutz ve Munasingle, 1991: 47). Kullanma maliyetleri, organizasyonların çevresel kaynakları kullanmaları için yaptığı maliyetleri; azaltma maliyetleri, organizasyonların çevresel sorunları gidermek için katlandığı maliyetleri, zarar maliyetleri ise işletmelerin üretim faaliyetleri ile oluşan çevresel atıkların işletmelere yüklediği maliyetleri kapsamaktadır (Özbirecikli ve Melek, 2002: 85). Çevresel maliyetlerin dağılımı Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2. Çevresel Maliyetlerin Dağılımı

Azaltma Maliyetleri	Kullanma Maliyetleri	Zarar Maliyetleri
Çevre planlaması yapılması ve doğayı kirletmeyen mamullerin tasarımı Emisyon ölçüm cihazları ve geri kazanım planlamaları Doğaya zarar vermeyen ambalaj geliştirilmesi Çevresel konularda bilinçlenme	Hava, su ve toprak maliyeti Görüntü ve gürültü maliyeti Doğal gaz, kömür ve petrol gibi işletmenin enerji maliyetleri	Hava, su ve toprağın kirlenmesi İşletmenin çevre problemleri sebebiyle ödediği cezalar Çevre kirliliğinden dolayı temizleme giderleri Garanti ve kefalet giderleri Satışta meydana gelen azalmalar

Çevre mühendisliği, kimyager ve biyolog gibi meslek gruplarının hizmetleri Çevre güvenlik sistemleri oluşturularak, denetim yapılması Eko etiket uygulamasına önem verilmesi		
--	--	--

Kaynak: (Özbirecikli ve Melek, 2002: 85)

5.4. İnsan kaynakları yönetimi fonksiyonu

İnsanların kendisine, ailesine, çevresine, çalıştığı organizasyona faydalı olacak şekilde etkili yönetilmesini sağlayan çalışmaların bütünüdür. Organizasyon içindeki yeri ve önemi artmaya başlayan insan kaynakları yönetimi, işletmelerin çevre politikalarının daha etkili olmasında önem arz etmektedir (Alayoğlu, 2013: 30). İşletmeler insan kaynakları yönetimi için ekolojik çevreye duyarlı olduğunu ortaya koyan politika geliştirmeli, bu konuda vizyonunu açıkça ortaya koymalıdır. Çevre yönetim politikasının başarılı olması için işletmelerin misyon ve vizyonları önem arz etmektedir. İşletme çalışanlarına çevre yönetimi programlarının başarılı olabilmesi için gerekli eğitimler verilmeli, çevreyle ilgili bağlılığın artması için çalışanların motivasyonlarını artıran ödül mekanizması ise gerektiğinde kullanılmalıdır (Nemli, 2000: 179-181).

6. İşletmelerin Ekolojik Duyarlılığı ile İlgili Örnek Uygulamaları

6.1. Unilever örneği

Unilever, İngiliz sabun üreticisi Lever Brothers ve Hollandalı margarin üreticisi Unie'in 1930 senesinde ortaklık kurmasıyla oluşmuştur. İşletme gıda sektörü başta olmak üzere kişisel bakım ürünleri ile dünyanın 190 ülkesinde tüketiciye ulaşmaktadır. Unilever ilk sürdürülebilirlik faaliyetlerini 2005 yılında ekonomik ve çevresel etkilerin ölçülmesine imkan sağlayan "Marka İzi" yaklaşımıyla atmıştır (<https://www.unilever.com.tr/news>). 2010 senesinde ise "Unilever Sürdürülebilir Yaşam Planı" hedeflerini kamuoyuna duyurmuştur. Sürdürülebilir Yaşam Planı çerçevesinde amaç yaşam koşullarını pozitif anlamda iyileştirmek, çevreye verilen zararı en aza indirmek ve sağlık koşullarını iyileştirmektir. Atık ürünlerinin imhasıyla doğaya verilen zararı asgari düzeye indirmek için işletme üretim atıklarını azaltmak ve ambalajları geri dönüştürerek yeniden kullanmak gibi hedefleri bulunmaktadır. Su ürünlerinin kullanımını en aza indirmek, yeryüzünde kıt olan tatlı su kaynaklarını korumada büyük önem arz etmektedir. İşletmenin bu doğrultuda koyduğu amaçlar doğrultusunda üretim süreci aşamasında su kullanımının azaltılması, çamaşır yıkama aşamasında su kullanımının azaltılması, cilt temizleme aşamasında su kullanımının azaltılması ve tarımda su kullanımını en aza indirmeye çalışmaktadır. Sera gazının etkisini en aza indirmek için işletmenin koyduğu amaçları üretim, nakliye ve soğutmadan kaynaklanan sera gazı salınımlarını en aza indirmektir. Unilever iklim kriziyle savaşmak, doğamızı koruyup canlandırmak, dünyamızda var olan kaynaklarımızı korumak ve gelecek nesillere bırakmak hedefiyle "İklim ve Çevre Taahhüt" aksiyonlarını başlatmıştır. Bu hedefler doğrultusunda işletme 2023 yılında ormansızlaştırılmayı sıfıra indirgeyen tedarik zincirine ulaşmak ve 2039 yılına kadar sıfır emisyonlu markalar üretmeyi hedeflemiştir (Erişim adresi: <https://www.unilever.com.tr/news/2020/unilever-surdurulebilir-yasam-planı-10-yil-raporu/>, Erişim tarihi:26.05.2023).

Şirket su, toprak ve ormanı korumayı en önemli amacı haline getirmiştir. Toprağı korumak için büyük toprak sahibi veya yeni nesil çiftçilerle birlikte çalışıp toprağın güçlenmesi için yardımcı olmaktadır. Ayrıca ormanları ve biyoçeşitliliği korumak ve zarar görenleri eski haline getirmek için programlar yürütmektedir. Su stresi yaşayan yerlerdeki halkların suya erişimini sağlamak için hem devletlerle hem de diğer kurumlarla beraber hareket etmektedir. Ayrıca ormansızlaşmaya sebep olmayan tedarik zinciri kurarak, bu durum uydu ile takip edilmiş, jeo-

lokasyon takibi ve Blockchain gibi yeni çıkan dijital teknolojilerden faydalanılmıştır. (Erişim adresi: <https://www.unilever.com.tr/news/press-releases/2020/unileverden-yeni-olusturdugu-iklim-ve-doga-fonuna-1-milyar-avro/> Erişim tarihi: 15.12.2023)

6.2. Ford Otosan örneği

Ford Otosan, Ford Motor Company ve Koç Holding şirketlerinin birleşmesiyle oluşmuştur. 2004 yılından bu yana Türkiye'nin en fazla ihracat yapan ilk üç firma arasında bulunmaktadır. 2022 yılında Türkiye'den 5 kıtada 94 ülkeye 6.2 milyar dolar değerinde araç ve yedek parça ihracatı yapılmıştır. İşletmenin faaliyet alanını özellikle ticari sınıf araçlar olmak üzere motorlu araçların imalatı, satışı ve bu araçların yedek parçalarının üretimi, ithalatı ve satışını kapsamaktadır. İşletme "Gelecek Şimdi" vizyonu ile açıkladığı sürdürülebilirlik hedefleri kapsamında işletme ile çalışan birçok tedarikçisini 2035 yılına kadar karbon nötr olmaya hazırlayan "Tedarikçi Sürdürülebilirlik Manifestosu"nu açıklamıştır. Karbon nötr olma konusunda işletme saldıgı sera gazlarını sifira indirmeyi amaçlamaktadır. İşletme uygulamaya koyduğu su, çevre ve enerji politikası ile ekolojik çevrenin korunmasına katkı sağlamak istemektedirler (Erişim adresi: <https://www.fordotosan.com.tr/tr/kurumsal/ford-otosan-hakkinda/ford-otosana-genel-bakis>, Erişim tarihi: 17.05.2023).

Tedarikçi Sürdürülebilirlik Manifestosu işletmenin hedefleri arasında 2050 yılına kadar karbon nötr olma projelerini hayata geçirip gerçekleşmesini sağlamak ve enerjinin verimli kullanılması ile ilgili projelerini uygulamak, ürünlerin üretimi için kullanılan suyu en aza indirmek, yapılacak olan yatırım ve projelerle sürdürülebilir su yönetim sistemi geliştirmek, kişi başına düşen su miktarını azaltıp su kaynaklarının etkin kullanmayı amaçlamak, su problemi yaşayan yerleşkelerde su yönetimine odaklanmak, yağmur suyu toplama, atık su ve gri su kazanımı gibi uygulamaları teşvik etmek, tesisin sulak alanlarında, sudaki yaşamı korumak için biyoçeşitlilik çalışmalarına öncelik vermek, su ayak izini azaltmak, işletme faaliyetlerinden kaynaklanabilecek hava, su, toprak kirliliğini azaltarak ekolojik çevre üzerindeki olumsuz etkileri en aza indirgemek, atıkları minimum seviyeye indirgeyerek oluşan atıkların geri dönüşümünü sağlamak ve işletme faaliyetlerinden kaynaklanan sera gazı emisyonunu azaltmak için yenilenebilir enerji kaynaklarını artıracak faaliyetlerde bulunmak vardır (Erişim adresi: <https://www.fordotosan.com.tr/tr/surdurulebilirlik/surdurulebilirlik-politikalari>, Erişim tarihi: 17.05.2023).

Ford Otosan şirketinin 2022 yılında ortaya koyduğu "Gelecek Şimdi" vizyonu işletmelerin de sebep olduğu küresel ısınma, çevresel atıkların nasıl yönetileceği ve döngüsel ekonomiye kadar birçok alanda Türkiye'de otomotiv sektörde ekosistemi dönüştürecek hedeflerini ortaya koymuştur. İşletme üretim tesislerinde 2030 yılına kadar karbon nötr olmayı hedeflerken, 2035 yılına gelindiğinde ise karbon nötr hale getirmeyi amaçlamaktadır. Atık oluşumunu en aza indirip ürün döngüsüne geri döndürme hedeflerini incelediğimizde; 2030'a kadar tek kullanımlık plastikleri kullanımdan tamamen ortadan kaldırarak sıfır atık politikası ile hareket etmek, tesislerde araç başı temiz su kullanımını %40 oranında azaltmak ve üretilen araçlarda geri dönüştürülmüş yenilenebilir plastik oranını %30 oranına çıkarmak bulunmaktadır (Erişim adresi: <http://sosyalup.net/ford-otosandan-gelecegin-tedarik-zincirinisekillendirecek-adim/> Erişim tarihi: 17.05.2023).

Şirket yeniden üretim "remanufacturing" yöntemini üretim sürecinde uygulayarak ürünleri yenilemiş, ekonomik ömürlerini uzatılmasını sağlamış, kaynak ve enerjinin korunmasını sağlamışlardır. Bu üretimin tercih edilmesinden dolayı yedek parça üretiminde açığa çıkan sera gazı önemli oranda azaltılmıştır. Yeniden üretim ile otomotiv bileşenlerini tekrardan kullanarak üretim sürecinde kullanılan hammaddelerden yeni ürünler üretilip atık hızı azaltılmıştır. (Erişim adresi: <https://www.fordotosan.com.tr/tr/surdurulebilirlik/toplum-ve-cevremiz> Erişim tarihi: 16.12.2023).

6.3. PETKİM örneği

PETKİM İzmir’de 1965 yılında Türkiye Petrolleri tarafından kurulmuştur. 2008 yılında ise Azerbaycan menşeli SOCAR şirketine satılmıştır. PETKİM Türkiye’de sürdürülebilir değer yaratmak için endüstriyel ürünler üreten tek petrokimya şirkettir. Termoplastik, elyaf, boya, plastik, kimya, ambalaj, inşaat, tarım, elektronik, tekstil, ilaç, deterjan, kozmetik gibi sektörlere üretim yaparak destek olmaktadır (<https://www.petkim.com.tr/surdurulebilirlik-yaklasimimiz>).

Dünyada petrokimya prosesleri, enerji ihtiyacı ve enerji tüketimi en yüksek sanayi kollarından birini oluşturmaktadır. PETKİM’de enerji yönetimi kapsamında yürütülen “Enerji Verimliliği ve Tasarrufu” çalışmasıyla her sene çeşitli projeler uygulanmakta ve saha geneline yayılımı sağlanmaktadır. Sürdürülebilirlik ilkeleri çerçevesinde, enerji kaynaklarının optimum kullanılması, temiz enerji kaynaklarına yönelim, enerji verimliliği, çevresel etkilerin en aza indirilmesi, çevre ile ilgili Ar-Ge projelerinin artırılması gibi üretim faaliyetleri sürdürmektedir. PETKİM’in çevre alanındaki faaliyetleri Entegre Yönetim Sistemi doğrultusunda yürütülüyor. PETKİM’in çevre konularında yaptığı ölçüm ve analizler, çevresel performans göstergeleri ile sürekli iyileştirme amaçlayarak yasal yükümlülüklerinin ötesine geçmek için yürüttüğü çalışmalar arasında su ve atık su analizleri ile arıtma tesisinin çalıştırılması, sera gazı emisyonlarının ölçümü ve takip edilmesi, denizlere atık bırakılmasının önüne geçilmesi, tehlikeli atık yakma tesisinin etkin çalıştırılmasına özen gösterilmesi, işletme bünyesinde kültürel dış faktörlerin bütünlüğünün sağlanması ve kimyasalların yönetiminin gerçekleştirilmesi bulunmaktadır (PETKİM 2022, Faaliyet Raporu).

PETKİM firması çevreyi koruma vizyonu doğrultusunda rüzgar enerji santrallerine yatırım yapmaktadır. Her geçen yıl rüzgardan ürettiği enerji miktarını arttırmaktadır. 2017 yılında başlatılan 17 türbin ve 51 MW mekanik güce sahip rüzgardan elde edilen elektrik ile her yıl rüzgardan elde edilen elektrik enerjisini %22 arttırarak atmosfere 120.000 ton daha az CO₂ salınımı yapılmıştır (Erişim adresi: <https://www.petkim.com.tr/iklim-ve-cevre>, Erişim tarihi: 16.12.2023).

6.4. Vestel örneği

Beyaz eşya, elektronik eşyalar ve dijital ürünleri alanlarında faaliyet gösteren Vestel, üretim tesisleri Türkiye’nin Manisa şehrinde ve Rusya’nın Aleksandrov şehrinde yer almaktadır. Dünya genelinde toplamda 28 şirketi bulunan Vestel, küresel ölçekte bir firmadır (<https://www.vestel.com.tr/content/vestel-sirketler-grubu>).

Vestel şirketler grubu çevre, enerji, sosyal, yönetim ve teknoloji konularında sürdürülebilirlik çalışma grupları bulunmaktadır. Ayda bir defa toplanan sürdürülebilirlik çalışma grubu, 2021 yılında çalışmalarına başlamış olup yeni yol haritaları belirleyip çalışmalarına devam etmektedir. Sürdürülebilirlik çalışma grubunun sorumluluğundan biri olan iklim değişikliği ile dünya genelinde azalış gösteren suyun yönetimi ile ilgili fırsat ve risklere yönelik çözümler üretip, raporlama faaliyetlerini gerçekleştirmektedir (Vestel Yönetim Sistemleri Politikası, 2022).

2021 yılında Fransa’da imzalanan Paris Antlaşmasını onaylayan ülkeler 2053 yılına kadar net sıfır emisyon hedefine ulaşılacağını beyan etmiştir. Bu bağlamda hem kamu sektörüne hem de özel sektöre önemli sorumluluklar düşmektedir. Bu antlaşma bağlamında Vestel firması antlaşmada belirtilen yıla kadar net sıfır emisyon taahhüt etmektedir. İşletme bu hedef doğrultusunda Bilime Dayalı Hedef (Science Based Targets Initiative- SBTI) çalışmaları ile karbonsuzlaşmayı amaçlamaktadır. İşletme faaliyetleri sırasında havaya daha az kirleten üretim teknolojilerine geçilmesi, yüksek enerji verimliliği ile çalışan, minimum seviyede karbon emisyonu ve su tüketilmesini sağlayıp çevreye az zarar veren ürünler üretmeyi amaçlamaktadır (Vestel 2022 Entegre Faaliyet Raporu, 85). İşletme ürün geri dönüşüm ve onarıma önem

atfetmiş, 2022 yılında 22.969 adet beyaz eşya ürününü geri dönüştürüp ekonomiye kazandırmıştır. Firma uzman geri kazanım işletmesi ile anlaşarak ürünlerinin geri dönüştürülebilirlik oranının ölçtürmüştür. Geri dönüşümü sağlanan yedi ürünün geri dönüştürülebilirlik oranları Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3. Geri Dönüştürülebilirlik Oranları

Ürün Kategorisi	Geri Dönüştürülebilirlik Oranı (%)
Çamaşır Kurutma Makinesi	93-100
Klima	98
Fırın	82-98
Çamaşır Makinesi	63
Termosifon	89
Buz Dolabı	85
Bulaşık Makinesi	68

Kaynak: Vestel Beyaz Eşya 2022 Entegre Faaliyet Raporu'nun 86. sayfasından alınmıştır.

İşletme bu ürünlerin üretimiyle daha az karbon salınımına sebebiyet veren, daha az su tüketen, çevre dostu ürünler üretmek için birçok hedef koymuştur. Bu hedefler arasında evsel dönüşüm projesi, atık yönetimi projesi, sıfır atık projesi, geri dönüştürülmüş plastik kullanımı ve plastik azaltımı projesi, ambalaj yönetimi projesi ve su yönetimi projesi bulunmaktadır. İşletme sürdürülebilir çevre inşasında yukarıda hedeflenen projelerin kilit rol oynayacağını belirtmektedir. Üretilen ürünlerle topluma fayda sağlamak ve toplumun ihtiyaçlarına cevap vermek istenmiştir. Hayatı kolaylaştıran yüksek teknoloji akıllı ürünler geliştirmeyi hedefleyen şirket, inovasyon çalışmalarına ve Ar-Ge yatırımlarına önem vermektedir (Vestel 2022 Entegre Faaliyet Raporu, 87-91).

Malzeme inceleme ve geri kazanım ile arızalı ürünler onarılarak tekrar kullanıma kazandırılmaktadır. Vestel şirketi sahada değiştirilen tüm arızalı ürünlerin toplanmasını, tamir edilebilen ürünlerin sonraki ürün onarımlarında yedek parça olarak sisteme kazandırılmaktadır (Erişim adresi: <https://www.vestelyatirimciiliskileri.com/surdurulebilirlik/ekolojik-duyarlilik/cevre-uygulamalari.aspx>, Erişim tarihi: 16.12.2023).

6.5. Şişecam örneği

Dünyada kimyasal üretim alanında güçlü bir küresel şirket olan Şişecam camın temel alanlarında faaliyet gösteren tek global şirkettir. 1935 yılında Türkiye'de cam sektörünün öncüsü olarak kurulmuştur. Günümüzde ise çeşitli alanlarda faaliyetlerini sürdürmekte olup krom sanayi alanında dünyada lider konumdadır. İşletme aynı zamanda dünyadaki en önemli üç soda üreticisinden birisidir. Dünya'nın birçok ülkesinde üretim faaliyetlerini sürdüren Şişecam, otomotiv, kimyasal, maden alanında, cam sektöründe geri dönüşümde önemli rol üstlenmekte olup, ekolojik duyarlılığı yüksek bir işletmedir. Firmanın gerek küresel ısınmanın sonucu olan iklim değişikliği ile mücadelede gerekse dünyada kıt olan kaynakların korunması açısından önemli hedefleri bulunmaktadır (Şişecam Sürdürülebilirlik Raporu/Rapor Hakkında, 2021: 3).

Şişecam, CareforNext 2030 sürdürülebilirlik vizyon stratejisi ile gezegeni korumak, toplumu güçlendirmek ve yaşamı dönüştürme politikaları uygulamayı hedeflemektedir. Ülkemizin, dünyadaki, diğer ülkelerle antlaşma yaptığı Paris Antlaşmasına paralel olarak 2050 yılına kadar karbon nötr olmayı taahhüt etmektedir. Şişecam'ın CareforNext 2030 sürdürülebilirlik stratejisine ise Tablo 4'te yer verilmiştir.

Tablo 4. Şişecam’ın CareforNext 2030 Sürdürülebilirlik Stratejisi

Gezegeni Koruma	Küresel ısınmadan kaynaklanan iklim değişikliği ile mücadele, döngüsel üretim ve su kullanımının azaltılması
Toplumu Güçlendirme	İş sağlığı ve güvenliği, toplumun çeşitli katmanlarının eşitliği, yetenek bulmak, gelişimine katkıda bulunmak, kurumsal miras
Yaşamı Dönüştürme	Değer zincirinde sürdürülebilirlik sağlama, değer katan iş birlikleri oluşturma Sürdürülebilir ürünleri destekleme, dijitalleştirilmiş değer zinciri

Kaynak: Şişecam Sürdürülebilirlik Raporu 2021, 19. sayfadan alıntı yapılmıştır.

Şişecam’ın gezegeni koru stratejisinin iklim değişikliği bölümü 2050 yılına kadar karbon nötr duruma gelmek, tam elektrikli fırın sistemine geçilmesi, su kullanımı bölümü, temiz su tüketiminin %15 azaltılması, döngüsel üretim bölümünde ise ambalaj atıklarında yarı yarıya azalım sağlanması, cam ambalajlamada %35 oranında cam kırığı parçaları kullanılması hedefleri arasındadır. İklim değişikliği ile mücadele kapsamında işletme 2021 yılında Bilim Temelli Hedefler Girişimi (SBTİ) çalışmasını başlatmıştır (Erişim adresi: <https://www.sisecam.com.tr/tr/yatirimci-iliskileri/sunumlar-ve-raporlar/yillik-faaliyet-raporlari/dijital-faaliyet-raporu/2022/index.html>, Erişim tarihi: 12.06.2023).

Bu çalışma ile karbon nötr olmayı amaçlayan işletme, yoğun enerji süreçlerinde yeşil elektrikten faydalanmayı amaçladığından dolayı yüksek teknoloji ile çalışan hibrit fırını kullanmaya başlamıştır. Cam ergitme emisyonlarında yüksek oranlarda emisyon azalımı gerçekleştirmeyi hedeflemektedir. Sentetik malzemeyi kullanmak yerine çevreye zararı daha az olan doğal kaynak kullanarak soda üretim tesisleri için BASALIA projesini iklim değişikliği, atık önleme, kirlilik önleme ile mücadelede hedeflere ulaşmada önem arz ettiği belirtilmektedir. Şişecam’ın CareforNext 2030 sürdürülebilirlik stratejisi kapsamında temiz su tüketiminin %15 azaltılması hedeflenmektedir. 2021 yılında işletme 8 milyon metreküp suyun yeniden kullanımı sağlamıştır. Döngüsel üretim konusunda ise işletme cama önem vermektedir. Malzeme bakımından cam yüksek oranlarda geri kazanımı mümkün olan materyal özellikleri nedeniyle, hammadde elde ederken oluşan çevresel zararı azaltmada önemlidir. İşletme, yüksek teknoloji özelliği gösteren cam fırınlarında yeşil cam üretimi aşamasında %70 oranında cam kırığı kullanarak, enerji tüketimi bakımından %33, kızılötesi radyasyonun emilimi %46 seviyelerine kadar düşürebilmektedir (Şişecam Sürdürülebilirlik Raporu, 2021: 19-48).

Şişecam sürdürülebilir değer yaratma vizyonu doğrultusunda 110 gram ultra hafif maden suyu geliştirmiştir. Çevre dostu özellikleriyle öne çıkan ultra hafif maden suyu Türkiye’nin en hafif maden suyu olma özelliğini taşımaktadır. 130 gram olan maden suyunun gramını 20 gram daha düşürerek elde edilen bu üründe standart bir maden suyu şişesine oranla yüzde 19’luk karbon emisyonu sağlamaktadır (Erişim adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/sirkethaberleri/sanayi/sisecam-in-ultra-hafif-maden-suyu-sisesine-cevre-odulu/679588>, Erişim tarihi: 16.12.2023).

7. Sonuç ve Öneriler

Günümüz itibarıyla dünya genelinde çevre sorunları göz ardı edilemeyecek kadar büyük bir sorun teşkil etmektedir. İşletmeler daha önceki dönemlerde atıklarını doğaya bırakıyor ve bu sorunu doğanın bir sorunu olarak görüyordu. Tüketicilerin bilinçlenmesi ve işletmelerin de çevre sorunlarının getirdiği tehlikeleri fark etmesiyle ekolojik çevrenin korunması için çevre yönetim sistemi oluşturulmuş, tüm dünya yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelmiş, atıkların geri dönüşümü sağlanarak çevrenin korunması için beraber hareket etmeye çalışmışlardır. Dünya üzerinde karbon nötr hedefine ulaşıldığında küresel ısınma durdurulacak, anormal mevsim değişimlerinin önüne geçilmiş olacaktır.

Tüketiciler işletmelerden, havayı daha az kirletmeleri veyahut kirletmemeleri, atıkları azaltmalarını, yenilenebilir enerji kaynaklarının üretimde daha fazla kullanımını, yani ekolojik duyarlılıklarının yüksek olmalarını talep etmektedirler. İşletmelerin çevre yönetim sistemini benimsemesiyle tüketicilerin de tercihlerinde etkin rol oynayacak, rekabet avantajı da sağlayacağı düşünülmektedir. Böylece tüketici ve işletme çevreyi koruma bakımından kazan-kazan ilişkisi de oluşacaktır.

İşletmeler yaşanılan çevrenin bir parçasıdır. Yaşadıkları çevreye karşı, doğaya karşı sorumluluk bilincini taşımalıdır. Netice olarak kâr elde amacı olsa da tabiata zarar veren olumsuz faaliyetleri ortadan kaldırmak için toplumla birlikte hareket etmelidir. İşletmeler ürünlerinin tasarım aşamasından başlayarak, ürünün üretim ve tüketicilere dağıtım sürecine kadar geçen sürede çevreyi koruma konularına önem vermelidir. Bu sebepten dolayı ekolojik çevreyi merkeze alan yönetimler oluşturulmalıdır. Bu yönetimler geri kazanım oranlarının artırılması, doğal kaynakların korunması, sera gazı salınımının azaltılması kararlarında toplumu ve doğayı gözetken kararlar almalıdırlar. Bu amaca ulaşmak çevreye duyarlı üretim teknolojilerinin benimsenmesi ile gerçekleştirilebilir.

2015 yılında imzalanan Paris İklim Antlaşması ile insan kaynaklı sera gazı salınımının neden olduğu küresel çapta sıcaklık artışının, 2 santigrat derecenin altında sınırlandırmayı hedeflemekte, bu konuda işletmelerin üretim tesislerinden yayılan sera gazına ve gelişen teknoloji ile oluşan sera gazı salınımına dikkat etmek gerekmektedir. Bu hedefe ulaşmak için toplum ve devlet başta olmak üzere, uluslararası kuruluşlar da beraber hareket etmelidir. Toplumlara çevre bilincinin verildiği eğitim sistemleri geliştirilmelidir. Dünyadaki siyasi otoritelerin yasal yaptırımları ile işletmeler çevre dostu üretim sistemleri ve teknolojilerinin yaygınlaşmasını sağlamalıdır.

Kaynakça

- Aktürk, A., Akcanlı, F., Şenol, H. ve Akyüz, Y. (2012). Muhasebe standartları bağlamında otel işletmelerinde çevre muhasebesi. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(8), 87-108.
- Altunışık, R., Özdemir, Ş. ve Torlak, Ö. (2006). Pazarlamaya giriş. *Sakarya Yayıncılık*.
- Ar, A. A. (2011). Yeşil pazarlama: Tekstil sektöründen örneklerle. Beta Yayınevi.
- Arseculeratne D. & Yazdanifard, R. (2014). How green marketing can create a sustainable competitive advantage for a business, *International Business Research*, 7(1), 130-137.
- Atasoy, E. (2005). Çevre bilinci ve çevre için eğitim. kaygı. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, 5, 109-131.
- Avrupa Birliği Türkiye Temsilciliği. (2003). Bursa çevre merkezi aktüel. *BTSO Yayın Organı Bursa Ekonomi'nin Eki*, 2.
- Aykan, E. ve Sevim, B. (2013). Konaklama işletmelerinde çevre yönetimi uygulamaları ve algılanan kurumsal itibar üzerindeki etkisi: Kayseri ve Nevşehir otelleri üzerinde bir araştırma. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 5(3), 93-113.
- Bursalı, Y. M. ve Şenocak, B. (2018). İşletmelerde çevresel sürdürülebilirlik bilinci ve yeşil işletmecilik uygulamaları ile işletme başarısı arasındaki ilişki. *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi*, 161-183.
- Çağlar, İ. (1996). İşletmelerde çevre yönetimi ve çevre yönetimini yaygınlaştıran dinamiklerin belirlenmesi, *Standard Dergisi*, 412(35), 86-95.

- Çetiner, S, (2005). Türkiye ve dünyada tarımsal biyoteknoloji ve gıda güvencesi: Sonuç ve öneriler. *Sabancı Üniversitesi Mühendislik ve Doğa Bilimleri Fakültesi*, 1-18.
- Erdoğan, İ. ve Ejder, N. (1997). *Çevre sorunları nedenler ve çözümler*. Ankara: Doruk Yayıncılık.
- Fiksel, J. (1996). *Design for environment, Cresting eco-efficient products and processes*. Mc Graw Hill, New York.
- Foreman, S. & Woodruffe, H. (1994). Çevreci stratejilerin uygulanması, İnsan politikası ve gerçek hayata uyarlanması. (Çev. Ali Rıza Göktuna), *Verimlilik Dergisi*, 5(162), 130-135.
- Genç, C. (2021). *Türkiye'nin Paris İklim Antlaşması dahilindeki yükümlülükleri ve iklim değişikliğinin bu yükümlülükler üzerindeki etkisi* (Yüksek Lisans Tezi, İskenderun Teknik Üniversitesi).
- Gökbunar, A. R. (1995). İşletmelerin çevrenin korunmasında sosyal sorumluluğu. *Ekoloji ve Çevre Dergisi*, 4(14), 2-6.
- IEA World Energy Outlook. (2012). 246.
- İncekara, Ç. Ö. (2020). Bulanık mantık ile sanayi sektöründe ISO 50001 enerji yönetim sistemi uygulaması. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen ve Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 20, 991-1013.
- Karabulut, E. (2004). İşletmelerde yeşil yönetim uygulamalarının işletme başarısına katkısını incelemeye yönelik bir araştırma. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 33, 51-68.
- Karahan, M. (2017). İşletme yöneticilerinin çevre duyarlılığı ve farkındalık düzeylerinin belirlenmesi, *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(4), 359-374.
- Kaya, H. E. (2020). Kyoto'dan Paris'e küresel iklim politikaları, *The Meric Journal*, 4(10), 165-191.
- Kılıç, A. (2019). Çevrecilik yönelimli pazarlama stratejisi kararları: Türkiye ve dünya genelinde uygulama örnekleri. *MSU Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2), 113-123.
- Mahenc, P. (2007). Are green products over-priced? Environmental and resource economics, 38(4), 461-473.
- Nemli, E. (2000). Çevreye duyarlı işletmecilik ve Türk sanayinde çevre yönetim sistemi uygulamaları, İstanbul Sanayi Odası, Çevre Şubesi, 11, İstanbul, 179-181.
- Olson, E. L. (2013). It's not easy being green: The effects of attribute tradeoffs on green product preference and choice. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 41(2), 171-184.
- Özbirecikli, M. ve Melek, Z. (2002). Çevre muhasebesi ve çevresel maliyetlerin maliyet muhasebesi sistemine etkileri ve bir araştırma. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 14, 85-90.
- Özcan, B. A. (2020). Ortak mülkiyet çerçevesinde iklim sorununun çözümünde Kyoto Protokolü'nün etkisi. *Akdeniz İİBF Dergisi*, 20(2), 169-184.
- Özkol, F. (1998). Çevre muhasebesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, İzmir, 13(1), 15-26.

- Shrivastava, P. (1993). The greening of business, business and the environment: Implications of the new environmentalism, Ed. Denis Smith, Paul Chapman Publishing, London,.
- Stiling, P. D. (1996). Ecology: Theories and applications. 2nd Ed. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall. 9.
- Şahin, G. ve Avcıoğlu, A. (2012). Tarımsal üretimde sera gazı ve karbon ayak izi. *Tarım Makineleri Bilimi Dergisi*, Ankara, 157-162.
- Şişecam Sürdürülebilirlik Raporu. (2021). 3.
- Şişecam Sürdürülebilirlik Raporu, (2021). 19-48.
- Türk Standartları Enstitüsü. (2015). Çevre yönetim sistemi, Şartlar ve kullanım kılavuzu, Ankara, 11-14.
- Türkeş, M. (2006). Küresel iklimin geleceği ve Kyoto Protokolü, *Jeopolitik*, 29, 99-107.
- Vestel Yönetim Sistemleri Politikası. (2022).
- Vestel Entegre Faaliyet Raporu. (2022). 85-91.
- Yontar, İ. G. (2008). Sürdürülebilir çevre ve ekonomi için bir araç: Türkiye’de ISO 14001 çevre yönetim sistemi standardı, *Review of Social, Economics and Business Studies*, 9, 477-499.
- Yücel, M ve Ekmekçiler, Ü. S. (2008). Çevre dostu ürün kavramına bütünsel yaklaşım; temiz üretim sistemi, eko-etiket, yeşil pazarlama. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(26), 324-329.
- Yüksel, H. (2002). Üretim yönetimi fonksiyonları ile çevre yönetim ilkelerinin bütünleştirilmesi: Çevreye duyarlı üretim. *Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları*, 3(2), 80-97.
- Zeytin, M. ve Kırlioğlu, H. (2014). Çevre yönetim sistemi ve yerel yönetimler. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(5), 238-254.
- <https://www.aa.com.tr/tr/sirkethaberleri/sanayi/sisecam-in-ultra-hafif-maden-suyu-sisesine-cevre-odulu/679588> sitesinden 16.12.2023 tarihinde alıntı yapılmıştır
- <https://belgelendirme.ctr.com.tr/iso-14001> sitesinden 16.05.2023 tarihinde alıntı yapılmıştır.
- <https://cdpturkey.sabanciuniv.edu/tr/content/cdp-paris> sitesinden 06.11.2023 tarihinde alıntı yapılmıştır.
- <https://www.ekolbelgelendirme.com/> sitesinden 16.05.2023 tarihinde alıntı yapılmıştır.
- <https://www.fordotosan.com.tr/tr/kurumsal/ford-otosan-hakkinda/ford-otosana-genel-bakis> sitesinden 17.05.2023 tarihinde alıntı yapılmıştır.
- <https://www.fordotosan.com.tr/tr/surdurulebilirlik/surdurulebilirlik-politikalari> sitesinden 17.05.2023 tarihinde alıntı yapılmıştır.
- <https://www.fordotosan.com.tr/tr/surdurulebilirlik/toplum-ve-cevremiz> sitesinden 16.12.2023 tarihinde alıntı yapılmıştır.
- <https://hlccevre.com/temiz-uretim-eko-verimlilik/> sitesinden 24.05.2023 tarihinde alıntı yapılmıştır.
- https://iea.blob.core.windows.net/assets/ebe15dfb-30c8-42cf-8733672b3500aed7/WEO2012_free.pdf sitesinden 03.11.2023 tarihinde alıntı yapılmıştır.

<https://www.iso.org/obp/ui/> sitesinden 16.05.2023 tarihinde alıntı yapılmıştır.

<https://www.oaib.org.tr/> sitesinden 16.05.2023 tarihinde alıntı yapılmıştır.

<https://www.petkim.com.tr/surdurulebilirlik-yaklasimimiz> sitesinden 17.05.2023 tarihinde alıntı yapılmıştır.

https://www.petkim.com.tr/assets/uploads/Petkim_2022_Faaliyet_Raporu sitesinden 17.05.2023 tarihinde alıntı yapılmıştır.

<https://www.petkim.com.tr/iklim-ve-cevre> sitesinden 16.12.2023 tarihinde alıntı yapılmıştır.

https://www.sisecam.com.tr/sites/catalogs/tr/Documents/sustainability/Sisecam_2021_Surdurulebilirlik_Raporu.pdf sitesinden 25.05.2023 tarihinde alıntı yapılmıştır.

<https://www.sisecam.com.tr/tr/yatirimci-iliskileri/sunumlar-ve-raporlar/yillik-faaliyet-raporlari/dijital-faaliyet-raporu/2022/index.html> sitesinden 12.06.2023 tarihinde alıntı yapılmıştır.

<http://sosyalup.net/ford-otosandan-gelecegin-tedarik-zincirini-sekillendirecek-adim/> sitesinden 17.05.2023 tarihinde alıntı yapılmıştır.

<https://unfccc.int/resource/docs/convkp/kpeng.pdf> sitesinden 03.11.2023 tarihinde alıntı yapılmıştır.

<https://www.unilever.com.tr/news/2020/unilever-surdurulebilir-yasam-plani-10-yil-raporu/> sitesinden 26.05.2023 tarihinde alıntı yapılmıştır.

<https://www.unilever.com.tr/news/press-releases/2020/unileverden-yeni-olusturdugu-iklim-ve-doga-fonuna-1-milyar-avro/> sitesinden 16.12.2023 tarihinde alıntı yapılmıştır.

<https://www.vestel.com.tr/content/vestel-sirketler-grubu> sitesinden 18.05.2023 tarihinde alıntı yapılmıştır.

<https://www.vestelyatirimciiliskileri.com/surdurulebilirlik/ekolojik-duyarlilik/cevre-uygulamalari.aspx> sitesinden 16.12.2023 tarihinde alıntı yapılmıştır.

Beyan ve Açıklamalar

1. Bu çalışmanın yazarları, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedirler.
2. Yazarlar tarafından herhangi bir çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
3. Bu çalışma, intihal tarama programı kullanılarak intihal taramasından geçirilmiştir.